

ACCESUL ROMILOR LA SERVICII SOCIALE

Realități și tendințe în anul 2005

ACCESUL ROMILOR LA SERVICII SOCIALE

- Realități și tendințe în anul 2005 -

București
2006

**Publicație editată cu sprijinul financiar al
Fundației pentru o Societate Deschisă-Romania**

Coordonatorul lucrării: Gelu DUMINICĂ

Autori (în ordine alfabetică):

Sorin CACE

Andrei CONSTANTIN

Marcel DEDIU

Elena MACIOI

Irinel Marius ȘTEFAN

ISBN 973-87756-1-2

Tipărit la AMM Design
Cluj-Napoca 2006

Cuprins

Introducere	7
• Obiectivele raportului	8
• Limitele evaluării	8
• Organizarea evaluării	9
• Structura raportul	9
 Capitolul 1 - Indicatori generali privind comunitățile de romi	11
• A. Dimensiunea populației de romi	11
• B. Structura demografică a populației de romi	12
• C. Indicatori	15
• D. Evoluția nivelului de trai și sărăcia în rândul etniei rome.....	22
 Capitolul 2 – Realități 2005	27
• Educație	28
• Sănătate	34
• Locuire	39
• Ocupare	45
 Capitolul 3 – Recomandări	49
• Recomandări de ordin general	49
• Recomandări pentru fiecare domeniu în parte	52

·	·	Necesitatea corelării măsurilor publice naționale cu celelalte programe internaționale care vizează îmbunătățirea situației romilor	66
		Capitolul 4 – Perspective ale politicilor publice pentru îmbunătățirea situației romilor	69
	·	Strategia Guvernului României de Îmbunătățire a Situației Romilor	69
·	·	Planul Național Antisărăcie și de Promovare a Incluziunii Sociale	72
·	·	Planul de Măsuri Prioritate pentru Integrare Europeană	73
·	·	Memorandumul Comun în Domeniul Incluziunii Sociale	74
·	·	Deceniul de Incluziune al Romilor	76
·	·	Fondul de Educație pentru Romi	78
·	·	Obiectivele pentru Dezvoltarea Mileniului	80
		BIBLIOGRAFIE	82

Introducere

În martie 2005 Agenția de Dezvoltare Comunitară «Împreună» (Agenția Împreună) a mandatat o echipă de tineri studenți romi să studieze problema accesului la servicii sociale în câteva dintre comunitățile de romi din România.

Realizarea acestui raport a fost susținută financiar de către KERKINACTIE Olanda prin proiectul «Monitorizarea accesului romilor la servicii sociale». Raportul de față este al doilea produs al Departamentului de Monitorizare a Accesului Romilor la Servicii Sociale din cadrul Agenției de Dezvoltare Comunitară «Împreună», după raportul privind accesul romilor pe piața muncii, realizat și lansat în anul 2005.

Editarea materialului a fost realizată cu sprijin financiar din partea Fundației pentru o Societate Deschisă București.

Comunitățile selectate au provenit atât din mediul urban, cât și din cel rural tocmai pentru a avea o imagine de ansamblu legată de accesarea serviciilor sociale de către comunitățile de romi. Atunci când s-a decis studierea accesului romilor la serviciile sociale s-a dorit, de fapt, o mai bună cunoaștere a problemelor cu care se confruntă comunitățile de romi la nivel local.

Acest raport nu face decât să fie o completare la ceea ce s-a spus deja până acum în literatura de specialitate, la măsurile propuse deja pentru eliminarea tuturor obstacolelor în accesarea serviciilor sociale de bază de către cetățenii români de etnie romă.

Obiectivele raportului

Chiar dacă până în anul 2005 s-au adoptat diverse programe/strategii (inter)guvernamentale pentru îmbunătățirea situației romilor, problemele la nivel local încă persistă, și chiar par a crește în amploare. Prin ideile pe care le vom promova în acest raport dorim să semnalăm tuturor actorilor interesați (autorităților publice, agenții internaționale, ONG române etc) că, deși s-au adoptat diverse programe, strategii și planuri, obiectivele sunt încă departe de a fi atinse. Mai mult, raportul nu face decât să pună în evidență faptul că problemele romilor au fost și încă rămân destul de grave.

Raportul nu se dorește a fi unul exhaustiv, ci vrea să pună în lumină problemele cu care se confruntă comunitățile de romi, din diverse zone ale țării. Credem că zonele alese oferă o imagine generală, respectându-se diverse criterii sociologice de selectare a locațiilor de studiu (sărac-nonsărac; urban-rural; tradițional-netradițional; distribuție geografică).

Limitele evaluării

Numărul mare de comunități de romi, precum și diversitatea problematicii întâlnite în perioada de colectare de date, ne-au determinat să punem accentul pe un număr de 16 comunități locuite de un număr semnificativ de romi.

De asemenea, au fost selectate domeniile principale de interes care apar în toate comunitățile, și anume: *educația, sănătatea, ocuparea forței de muncă și locuirea/infrastructura*.

Organizarea evaluării

O echipă de cercetare formată din membri și colaboratori ai Agenției Împreună, a fost responsabilă pentru elaborarea metodologiei de culegere a datelor, relația cu actorii relevanți, controlul culegerii datelor în teren și raportarea finală.

Etapă de analiză în dinamică a indicatorilor privind comunitățile de romi s-a realizat prin analiza secundară a datelor și analiza literaturii în domeniu.

Culegerea datelor în teren a fost efectuată de o echipă formată din 16 tineri studenți romi, colaboratori ai Agenției Împreună.

Pentru obținerea feed-back-ului la raportul intermediar, au fost consultați specialiști în domeniul problematicei roma, precum și alți specialiști în domeniul politicilor sociale și al managementului proiectelor.

Structura raportului

Capitolul 1 prezintă o serie de date socio-economice privind populația romă din România, în dinamică, urmărind evoluția lor în perioada 1990-2005.

Capitolul 2 prezintă, într-o manieră agregată și sintetică, informațiile referitoare la datele culese din teren în ceea ce privește accesarea serviciilor sociale de bază. S-a avut în vedere trecerea în revistă a principalelor probleme legate de locuire, educație, ocupare și sănătate.

În capitolul 3 al raportului, Agenția Împreună dorește să ofere soluții durabile pentru toți factorii de decizie responsabili cu îmbunătățirea situației romilor. Aceste recomandări sunt

ACCESUL ROMILOR LA SERVICII SOCIALE
REALITĂȚI ȘI TENDINȚE ÎN ANUL 2005

concepute ținându-se cont de realitățile pe care le-am constatat în locațiile studiate.

În ultimul capitol, Agenția Împreună prezintă, într-o manieră sintetică și simplu de înțeles, principalele politici naționale și internaționale care, într-o formă sau alta, vizează comunitățile de romi.

Mai trebuie amintit că toate măsurile propuse sunt strâns legate de celelalte documente deja adoptate la nivel național și internațional. Se are în vedere ca în următorii ani principiile propuse de Strategia de Îmbunătățire a Situației Romilor (HG 430/2001) să fie strâns legate de principiile de acțiune propuse în Decada pentru Incluziunea Romilor, de programele europene de ocupare și incluziune socială și nu în ultimul rând, de programul multi-anual PHARE 2004-2006 în care problemele romilor vor avea un loc special.

CAPITOLUL 1

Indicatori generali privind comunitățile de romi

A. Dimensiunea populației de romi

Există mai multe surse de informare asupra numărului romilor din România:

- Recensământul din ianuarie 1992 a înregistrat 409.723 de cetățeni români care s-au autoidentificat (s-au declarat) că fiind romi/ țigani.
- Organizațiile de romi au vehiculat însă estimări ale etniei de 2.500.000 - 3.000.000 de persoane, dar nici una din aceste cifre nu a fost justificată printr-o metodologie de calcul științifică.
- În anul 1992, prin coroborarea mai multor metode, într-o cercetare asupra condițiilor social-economice de viață a populației de romi, dimensiunile acestora au fost estimate la aproximativ 1 milion de persoane (*Țigani între îngrijorare și ignorare*, Ed. Altera, E. Zamfir și C. Zamfir, coord., 1993).
- Cercetarea realizată de ICCV în 1998 (*Romii din România*, Ed Expert, C.Zamfir și M.Preda, coord., 2002), foarte credibilă din punct de vedere statistic, estimează numărul romilor din România la 1.515.000, adică 6,9% din populație.

ACCESUL ROMILOR LA SERVICII SOCIALE
REALITĂȚI ȘI TENDINȚE ÎN ANUL 2005

- Recensământul din ianuarie 2002 a înregistrat 535.312 de cetățeni români care s-au autoidentificat ca fiind romi/ țigani.

Se observă că în ancheta realizată de Recensământul din anul 2002 persoanele care s-au declarat *romi/țigani* sunt cu o treime mai multe decât la recensământul anterior și dețin în totalul populației o pondere de 2,5%, în creștere față de 1992, când aceasta era de 1,8%. Tendința de creștere se regăsește atât în mediul urban (de la 1,3% în 1992 la 1,8% în 2002), cât și în mediul rural (de la 2,3% în 1992 la 3,2% în 2002).

Proporții semnificative ale persoanelor care s-au declarat de etnie rom/țigani se află în județele: Mureș (7,0%), Călărași (5,6%), Bihor (5,0%), Dolj (4,3%), Sibiu (4,2%) și Arad (3,9%). În municipiul București această etnie deține o pondere de numai 1,4%, numărul absolut al persoanelor din această etnie a crescut cu 2,1 mii persoane.

Comparativ cu recensământul din 1992, ponderea persoanelor care s-au declarat de etnie romă a crescut în toate județele, în unele dintre acestea creșterea fiind de peste două treimi (în Bihor – de la 3,4% în 1992 la 5,0% în 2002, Dolj – de la 2,4% în 1992 la 4,3% în 2002 etc.).

B. Structura demografică a populației de romi

Populația de romi are o structură demografică foarte tânără comparativ cu restul populației, structură determinată de valorile mai înalte ale mortalității și fertilității romilor. În anul 1998, aproximativ o treime din populația de romi era reprezentată de copii (0-14 ani), ponderea vârstnicilor era de aproximativ 5%, iar vârsta medie a populației de romi era de aproximativ 24 de ani. Datorită tendinței de scădere a

fertilității, înregistrată și la populația de romi, ponderea deținută de copii în populația de romi este în scădere.

Prezentăm în cele ce urmează constatări cu privire la aspectele demografice ale populației roma.

- În anul 1998, 39,4% dintre cuplurile incluse în eșantion au fost înregistrate în categoria „căsătorii fără acte”.
- Ponderea căsătoriilor fără acte este mai mare pentru categoriile de vârste tinere, raportul crescând de la 20% în cazul grupei de 45-49 ani până la 83% în cazul grupei de 15-19 ani. Căsătoria fără acte este mai frecventă pentru cei care locuiesc în mediul rural, pentru cei care au în vecinătatea casei numai familii de romi sau care au un număr mai mic de clase absolvite.
- Vârsta la prima căsătorie a femeilor rome este foarte scăzută: 35% dintre femeile căsătorite și-au început viața în cuplu la mai puțin de 16 ani, 31% în perioada 17-18 ani, 26% între 19 și 22 de ani, doar 8% dintre căsătorii fiind încheiate după această vârstă. Ponderea femeilor cu vârsta la prima căsătorie mai mică de 20 de ani este în creștere: 70% dintre femeile din generația 25-29 ani s-au căsătorit înainte de a împlini 20 de ani, în timp ce 84% dintre femeile din generația 20-24 ani s-au căsătorit înainte de a împlini 20 de ani. Ponderea de femei căsătorite sub vârsta de 18 ani crește de la 44,6% (corespunzător generației 25-29 ani) la 52,1% (corespunzător generației 20-24 ani).
- Există două modele dominante de familie și gospodărie de romi: 56% dintre gospodăriile sunt constituite din familii mononucleare, iar 44% dintre gospodăriile de romi cuprind și alte persoane decât familia nucleară.
- Dintre persoanele rome de 60 de ani și peste, 91,3% locuiesc cu altcineva în gospodărie, iar 8,7% locuiesc

singure (pentru comparație, la nivelul întregii populații, 26,3% dintre persoanele peste 60 de ani locuiesc singure).

Numărul de copii născuți de-a lungul vieții de către femeile rome este în scădere.

- Pentru populația feminină roma de vârstă fertilă (15-44 ani), numărul mediu de copii născuți de-a lungul vieții înregistrat la recensământul din 1992 a fost de 2,35 copii la o femeie.
- În studiul din 1998, pentru același grup de vârstă, se înregistrează un număr mediu de 1,93 copii/femeie născuți de-a lungul vieții (respectiv 2,08 copii/femeie, dacă luăm în considerare numai femeile din gospodăriile în care respondenții s-au autoidentificat ca fiind rome).
- Comparația între generațiile 25-29 ani și 20-24 ani atrage atenția asupra creșterii ponderii femeilor care au avut prima naștere înainte de 18 de ani, de la 30,6% la 37,1% (ca și creșterea ponderii femeilor care au avut prima căsătorie înainte de 18 ani, de la 44,6% la 52,1%).
- În familiile de rome există diferențe semnificative între numărul mediu de copii dintr-o familie (3,19) și numărul de copii considerat ideal pentru o familie (2,24). Deci, fiecare familie este – în medie – mai numeroasă cu “aproape” un copil (0,95) față de dimensiunile apreciate ca fiind ideale. Aceste diferențe sunt, de obicei, explicabile prin neutilizarea metodelor contraceptive.
- Diferențele privind utilizarea contracepției între populația feminină totală și populația feminină de

etnie romă sunt dramatice: doar 13.7 % (în 1998) dintre femeile rome de vârstă fertilă (15 – 44 ani) utilizează contracepția în timp ce pe totalul populației, procentul utilizatoarelor de contracepție este de mai bine de 4 ori mai mare (57.3 %) în 1993.

- În ce privește motivația neutilizării contracepției, un procent semnificativ (23.2 %) dintre femeile rome între 15 și 44 de ani invocă necunoașterea metodelor contraceptive.

C. Indicatori

Fertilitate

Tabel 1: Numărul mediu de copii născuți de-a lungul vieții, după categoria de vârstă a femeilor, 1992

	Total eșanti- on	Urban	Rural	Comuni- tăți compacte	Comuni- tăți dispersate	Autoiden- tificare Roma	Altă identifica- re etnică
15-19 ani	1,62	1,08	1,91	1,62	1,64	1,64	1,51
20-24 ani	2,60	2,38	2,75	2,66	2,46	2,64	2,36
25-29 ani	3,55	3,49	3,60	3,71	3,35	3,53	3,63
30-34 ani	4,77	4,80	4,74	4,85	4,09	4,81	4,08
35-39 ani	5,03	4,69	5,25	5,32	4,39	5,18	4,59
40-44 ani	4,77	4,73	4,81	4,93	4,85	4,97	3,89

Note: the women included in the 1992 survey and therefore in this analysis are women, either formally or in common law marriage.

ACCESUL ROMILOR LA SERVICII SOCIALE
REALITĂȚI ȘI TENDINȚE ÎN ANUL 2005

Căsătorie

Tabel 2. Vârsta medie la prima căsătorie

	Total eșan- tion	Urban	Rural	Comuni- tăți compacte	Comuni- tăți dispersate	Autoiden- tificare Roma	Altă identifica- re etnică
Ancheta 1992	17,07	17,12	17,05	17,07	17,11	16,90	17,79
Ancheta 1998	17,96	18,36	17,69	17,54	18,10	17,55	18,64

Tabel 3. Ultima formă de învățământ absolvită pentru cei peste 10 ani
care nu mai merg la școală, 1998

Nici o clasă	22,1%	Școală profesională terminată	6,7%
4 clase neterminate	8,4%	Liceu neterminat	5,9%
4 clase terminate	14,2%	Liceu terminat	4,1%
8 clase neterminate	12,2%	Școală postliceală	0,6%
8 clase terminate	17,1%	Facultate	0,3%
Școală profesională neterminată	1,9%	Non-răspuns	6,5%

ACCESUL ROMILOR LA SERVICII SOCIALE
REALITĂȚI ȘI TENDINȚE ÎN ANUL 2005

Profesii și ocupații

Tabel 4. Ponderea tipurilor de profesii în total populație peste 16 ani

	Ancheta 1992	Ancheta 1998
Profesii moderne	15,75 %	37,7 %
Profesii tradiționale	7,14 %	10,3 %
Nici o profesie	77,1 %	52 %

Notă: În 1998 precizia întrebării referitoare la calificare a fost mult mai mare, fapt care determină o schimbare semnificativă în ceea ce privește calificările de tip modern și lipsa calificării. O altă explicație ține de nevoia romilor de a desfășura activități aducătoare de venituri mai sigure, în intervalul scurs din 1992 până în 1998.

Tabel 5. Statutul ocupațional al populației de peste 16 ani, 1992 și 1998

	Ancheta 1992	Ancheta 1998
Salariați	23,4 %	12,9 %
Patroni	0,8 %	0,5 %
Activități pe cont propriu	22,1 %	33,6 %
Pensionari	5,3 %	7,1 %
Fără lucru	46,8 %	40,7 %
La școală	0,5 %	2,5 %
	În închisoare 1,1 %	Altă situație 2,7 %

ACCESUL ROMILOR LA SERVICII SOCIALE
REALITĂȚI ȘI TENDINȚE ÎN ANUL 2005

Tabel 6. Aprecierea subiectivă asupra veniturilor gospodăriei, 1992 și 1998

Ancheta 1992 - „Gândindu-vă la veniturile totale ale familiei puteți spune că vă ajung sau nu?”		Ancheta 1998 - „Dacă vă gândiți la veniturile totale ale familiei ce puteți spune?”	
Nu ne ajung nici pentru a putea trăi	40,9%	O ducem foarte greu	68,0%
Ne ajung doar să supraviețuim, fără a putea să cumpărăm ceva mai bun sau să strângem ceva bani	44,8%	De abia avem pentru strictul necesar	18,2%
Reușim să strângem ceva bani sau să cumpărăm câte ceva mai bun, dar cu economii și sacrificii	9,1%	Reușim să ne descurcăm, dar încă ne lipsesc multe	10,9%
Ne ajung destul de bine pentru ceea ce avem nevoie	3,0%	Ne descurcăm destul de bine	2,1%
		În general avem tot ce ne trebuie	0,6%
Non-răspuns	2,2%	Non-răspuns	0,3%

ACCESUL ROMILOR LA SERVICII SOCIALE
REALITĂȚI ȘI TENDINȚE ÎN ANUL 2005

Situația proprietății asupra pământului

Tabel 7. Ponderea gospodăriilor care au pământ, 1992 (%)

	Total	Urban	Rural	Comuni- tăți compacte din rural	Comuni- tăți dispersate din rural	Autoiden- tificare Roma, din rural	Identifi- care altă etnie, din rural
DA	15,4	3,3	23,2	21,5	28,9	15,5	59,2
NU	84,0	96,5	75,8	78,3	71,1	84,4	40,8
Non Răspuns	0,6	0,1	0,9	0,2	0,0	0,2	0,0
Total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Tabel 8. Ponderea gospodăriilor care au pământ, 1998 (%)

	Total	Urban	Rural	Comuni- tăți compacte din rural	Comuni- tăți dispersate din rural	Autoiden- tificare Roma, din rural	Identifi- care altă etnie, din rural
DA	31,4	16,8	41,4	28,2	51,5	40,4	43,2
NU	63,6	78,7	53,3	66,2	43,3	55,6	49,1
Non Răspuns	5,0	4,5	5,4	5,6	5,2	4,0	7,7
Total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Locuirea**Tabel 9.** Tipul de locuință, 1992 și 1998

Ancheta 1992	Ancheta 1998
78,7% Locuință proprietate	74% Locuință proprietate, din care:
	63,1% Casă la curte proprietate
	10,9% Locuință la bloc, proprietate personală
17,2% Locuință cu chirie de la stat	8,7% Locuință la bloc cu chirie la stat
1,7% Locuință cu chirie la particular	6,6% Casă la curte cu chirie
	1% Locuință la bloc cu chirie la particular
	3,2% Locuință proprietatea unei rude (mamă, bunică ...)
	1,3% Nu are acte/casă construită pe pământul primăriei
	0,8% Baracă, bordei, o singură cameră
	0,2% Casă naționalizată
	0,2% Locuință moștenită
	0,2% Uscătoria blocului/la bloc clandestin
	0,1% Locuință părăsită
	0,1% Improvizație, ocupată abuziv
0,6% Cort	0,1% Locuință de serviciu
1,7% Non-răspuns	3,5% Non-răspuns

Tabel 10. Mărimea medie a locuinței și densitatea de locuire, 1992 și 1998

	Ancheta 1992	Ancheta 1998
Număr de camere pe gospodărie	2,68	2,51
Număr de persoane pe cameră	2,53	2,23
Suprafața locuită pe persoană (m ²)	Neinclus în chestionar	6,15

Notă: În numărul de camere sunt incluse și bucătăriile dormitor.

ACCESUL ROMILOR LA SERVICII SOCIALE
REALITĂȚI ȘI TENDINȚE ÎN ANUL 2005

Tabel 11. Dotarea locuinței cu electricitate, apă curentă și baie, 1992 și 1998

	Ancheta 1992	Ancheta 1998
% gospodării conectate la rețeaua electrică	87,8%	86,9%
% gospodării cu baie	17,2%	20,8%
Alimentarea locuinței cu apă (% gospodării)		
gospodării cu apă curentă	29,0%	23,0% (în casă) + 7,4% (în curte)
folosesc fântâna/cișmeaua publică	Nu au fost incluse în chestionar	42,5%
au fântână proprie în curte		22,8%
folosesc apa din pârâu		1,3%
folosesc sursele de apă ale vecinilor		0,7%

Tabel 12. Aprecierea asupra locuinței, 1992 și 1998

	Ancheta 1992	Ancheta 1998
Bună	26,1%	20,5%
Modestă	38,6%	35,2%
Proastă	34,9%	43,3%
Non-răspuns	0,3%	1,0%

D. Evoluția nivelului de trai și sărăcia în rândul etniei rome

Tranziția a provocat o prăbușire generală a nivelului de trai și costuri sociale majore. Etnia roma pare totuși să fi plătit costuri sociale mai mari decât majoritatea populației, în special în zona sărăciei severe.

Disproporția între rata sărăciei severe înregistrată în cazul populației rome și cea pe total populație este mult mai importantă decât cea înregistrată în cazul ratei sărăciei.

Tabelul 13: Rata sărăciei în funcție de etnie (2001)

	Rata sărăciei severe	Rata sărăciei
Română	9,3	24,4
Maghiară	6,4	19,9
Romă	52,2	75,1
Germană	1,8	7,4
Alta	11,3	31,7

Sursa: Calcule CASPIS (2003) pe baza datelor INS referitoare la anul 2001

O dovadă a sărăciei în rândul romilor este impactul mult mai mare pe care îl are asupra lor (comparativ cu media populației sau cu celelalte etnii) programul Cornul și laptele.

Impactul programului „Cornul și laptele” în funcție de etnie.

ACCESUL ROMILOR LA SERVICII SOCIALE
REALITĂȚI ȘI TENDINȚE ÎN ANUL 2005

Tabel 14 „... pentru copilul dvs., cornul cu lapte ...” (%) *

	Quintile de venit					Etnia			Mediul		Total
	Q1	Q2	Q3	Q4	Q5	Rom	Român	Magiar	Urban	Rural	
Este absolut necesar, Dvs. Neavând ce să-i dați la pachet	38,6	7,4	4,3	3,8	0,0	60,0	12,7	9,1	9,2	19,9	14,9
Îi prinde bine în zilele în care nu aveți ce să-i dați la pachet	45,5	29,6	39,1	42,3	12,9	26,7	35,8	40,9	31,2	39,1	35,4
Reprezintă doar un supliment care-i place	15,9	48,1	45,7	42,3	58,1	13,3	40,8	36,4	44,0	35,4	39,4
Nu au nici o valoare	0,0	14,8	10,9	11,5	29,0	0,0	10,8	13,6	15,6	5,6	10,3

Sursa: „Barometrul de opinie publică – octombrie 2002” realizat de MMT cu sprijinul FSD

ACCESUL ROMILOR LA SERVICII SOCIALE
REALITĂȚI ȘI TENDINȚE ÎN ANUL 2005

Accesul la ajutorul social (actualmente venit minim garantat) este o sursă de ameliorare a stării de sărăcie la care foarte mulți dintre romii săraci apelează.

Tabelul 15: Situația ajutorului social la populația de romi în anul 1998

Consideră că nu sunt îndreptățiți să primească ajutor social	21%
Se consideră îndreptățiți să primească ajutor social	75%
Nu au răspuns la întrebare	4%
Au depus dosar	47%
Nu au depus dosarul pentru că oricum nu se dă	14%
Cred că au dreptul dar nu au depus dosar	28%
Nu le-a fost primit dosarul (necorespunzător)	5%
Nu au actele necesare	9%
Dosarul a fost respins	17%
Dosarul este depus dar nu au primit rezultatul	5%
Dosarul a fost aprobat	25%

Sursa: Baza de date ICCV „Romii 1998”

O sursă gravă de sărăcie și excluziune socială a romilor este situația locuirii.

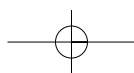
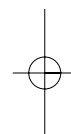
În România, a locui cu chirie în prezent constituie în general un dezavantaj (prețul chiriei și lipsa de siguranță privind păstrarea contractului pe termen mediu și lung).

- Dintre romi, 16,5 % locuiesc cu chirie, ceea ce înseamnă că au un risc ridicat de a rămâne fără locuință.
- O situație și mai gravă o întâlnim la cei 21% dintre romi care locuiesc într-o casă pentru care nu au acte de

ACCESUL ROMILOR LA SERVICII SOCIALE
REALITĂȚI ȘI TENDINȚE ÎN ANUL 2005

proprietate, casă construită sau (în cazuri mai rare), ocupată ilegal. Pe lângă problemele juridice pe care această situație le ridică (este vorba de multe zeci de mii de gospodării de romi), riscul de excluziune socială este extrem de ridicat, practic sute de mii de persoane fiind în pericol de a-și pierde locuința dacă legea s-ar aplica în litera ei.

Problema proprietății asupra locuințelor trebuie rezolvată rapid pentru că altfel va încuraja perpetuarea modelului la familiile tinere care se află în situații similare.

CAPITOLUL 2.

Realități 2005

Analizând care sunt problemele socio-economice identificate deja de diverse studii elaborate de diverși actori interesați (instituții academice dar și diverse rapoarte elaborate de organisme naționale și internaționale) am vrut să scoatem în evidență principalele linii de acțiune de la care Guvernul României nu ar trebui să se abată în următorii ani.

În demersul nostru, am vrut să analizăm care a fost situația până în prezent la nivelul serviciilor sociale de bază, care sunt mecanismele de implementare a măsurilor publice vizând romii și nu în ultimul rând am dorit să evidențiem prioritățile asumate de guvern pentru îmbunătățirea situației romilor. *Pe acest fond, membrii echipei Agenției „Împreună” au făcut o cercetare de teren pentru a vedea modul în care accesul la serviciile sociale de bază pentru romi a fost îmbunătățit în ultimii ani, care sunt obstacolele la nivel local și nu în ultimul rând ce ar trebui îmbunătățit pentru a avea rezultate cât mai palpabile.*

În acest capitol vom prezenta principalele date obținute din teren cu privire la accesul romilor la serviciile sociale. Nu dorim să extrapolăm concluziile acestor cercetări de teren, ci doar să evidențiem câteva din problemele cu care se confruntă comunitățile de romi studiate. Au fost alese un număr reprezentativ de comunități de romi din întreaga țară, respectând întocmai echilibrul dintre urban și rural. Metodologia folosită în culegerea datelor la nivel local a constat

ACCESUL ROMILOR LA SERVICII SOCIALE
REALITĂȚI ȘI TENDINȚE ÎN ANUL 2005

În discuții aprofundate cu toți liderii locali implicați în „problema romilor”: reprezentanți ai autorităților locale, lideri de-ai romilor la nivel local, alți actori.

Într-o primă parte vom analiza principalele rezultate din teren cu privire la accesul romilor la servicii sociale, urmând apoi să analizăm modul în care obiectivele asumate de guvern prin **Strategia de Îmbunătățire a Situației Romilor**¹ au fost îndeplinite.

Pentru a face legătura între analiza noastră și domeniile Deceniului de Incluziune a Romilor, demersul nostru a avut în vedere cele 4 mari domenii identificate ca fiind prioritare în anul 2003²: Educația, Sănătatea, Locuirea și Ocuparea profesională.

a) Educația

În ultimii ani au fost realizate diverse rapoarte și studii care au evidențiat lipsa educației la mulți romi din România și s-a spus clar că rolul educației este acela de a fi punctul de pornire care să ofere mai multe șanse de incluziune pentru romi la nivelul întregii societăți. În societatea modernă actuală, educația în cadrul instituțiilor de învățământ completează rolul familiei în procesul de socializare al copiilor și adolescenților. Școala are sarcina de a transmite informații, deprinderi și valori pe care societatea le consideră importante pentru viața socială.

¹ 1 HG 430/2001 privind aprobarea Strategiei de Îmbunătățire a Situației Romilor din România www.dri.gov.ro/documents/m_2001-2004.pdf

² www.sgg.ro/back/documents/60/deceniu_incluziune_romi.pdf

Au fost finanțate diverse programe care au vizat tocmai îmbunătățirea educației pentru populația de romi din România. Investiția în educație este una pe termen lung și nu întotdeauna poate avea efectele scontate dacă nu se are în vedere luarea acelor măsuri care, în cele din urmă, să ofere mai multe șanse romilor. Din păcate, foarte multe programe de acest tip nu au avut un efect pozitiv, un efect de mobilizare a comunităților de romi. Relativul eșec se datorează unor cauze complexe care sunt strâns legate între ele și nu fac decât să-i mențină pe romi într-un cerc permanent de excludere din cadrul societății românești.

Analizând datele culese din teren este clară existența mai multor probleme legate de procesul educațional în sine. Au fost evidențiate probleme atât în ceea ce privește *accesul romilor la educația formală, cât și calitatea extrem de scăzută a educației formale* de care populația de romi beneficiază.

Lipsa accesului la educație reprezintă cea mai stringentă problemă cu care se confruntă comunitatea de romi în general, sub toate aspectele ei, și anume:

- educație preșcolară
- educație școlară (de la școala primară la liceu)
- calificare și recalificare profesională
- educație familială
- educație civică și religioasă
- educație sanitară

Putem semnala riscul la care sunt expuși copiii romi datorită inegalităților de șanse existente, deseori acestea fiind mascate. Conform interviului realizat la Școala generală „Mihai

ACCESUL ROMILOR LA SERVICII SOCIALE
REALITĂȚI ȘI TENDINȚE ÎN ANUL 2005

Eminescu”, școală la care învață și copiii din comunitatea Drumul Apelor (loc. Craiova), s-a identificat o clară discriminare pe criterii etnice pe motivul „igienei sanitare și corporale a copiilor romi”. Motivația oferită este, în general, o formă de a disimula profunde atitudini discriminatorii pe care le putem găsi în rândul profesorilor.

Nu există suficientă informare și consiliere în domeniul educației pentru familiile de romi respective și nici cursuri de calificare/recalificare specifice pe nevoile și potențialul comunității. Cadrele didactice abordează clasa în general într-o manieră “rolul profesorul este să transmită informații și a elevului să le reproducă”, decât într-o manieră incluzivă care să țină cont de înțelegere și utilitatea materiei predate.

Majoritatea subiecților intervievați din aproape toate comunitățile de romi țintă au arătat că există anumite discrepanțe atunci când vorbim de accesul la educație, datorită mai multor cauze: economice (lipsa resurselor materiale), culturale și instituționale (tratament diferențiat din partea cadrelor didactice).

Rezultatele școlare ale copiilor romi sunt scăzute din cauza lipsei resurselor materiale sau a lipsei suportului educațional și motivațional din partea părinților care, la rândul lor, nu au avut parte de o educație corespunzătoare. Alocația școlară, programul „Cornul și laptele” pentru elevii din clasele I-IV, reprezintă pentru multe familii romi principalul motiv de a-și trimite copiii la școală. Confruntându-se însă cu problema supraviețuirii pe termen scurt, părinții sunt înclinați să-și pună copiii la muncă de la vârste destul de mici (în jur de 9-10 ani), aceștia fiind îndemnați să „producă banii” pentru a se descurca singuri. Consecința acestor acte este absenteismul destul de

ridicat în rândul copiilor romi, care inevitabil duce la abandon scolar.

Datele din teren arata că cei mai mulți copii ar dori să-și continue studiile dacă circumstanțele ar fi mai favorabile, respectiv dacă ar avea un suport material stabil. Elevii romi, după ce termină clasele primare I-IV în școala din satul în care locuiesc, sunt nevoiți să facă naveta pentru a continua studiile gimnaziale în alte sate, care sunt la distanțe destul de mari unele de altele, așa cum este cazul satului Zeletin (judetul Buzău). Satul cel mai apropiat unde copii pot să meargă la școală ar fi Bisceni de Sus, situat la aproape 4 km de Zeletin.

O a doua problemă ține de **nivelul extrem de scăzut al educației** pentru mulți romi. Foarte mulți romi au doar câteva clase primare și nu au posibilitatea de a continua studiile la alte nivele. Foarte mulți romi sunt înscriși la nivel școlar tocmai din cauza ca alocatia scolara, care pentru foarte multe familii constituie singura sursa de venit, este conditionata de frecventa scolara, însă abandonul școlar se face simțit la nivel de gimnaziu.

Nivelul educațional al persoanelor adulte, din mai toate comunitățile de romi studiate, variază între școala primară și profesională (foarte puțini romi reușind să termine liceul). Aceștia acționează de multe ori ca “model comunitar”, aspirațiile copiilor fiind nu de puține ori de a urma “cariera” și modul de viață al părinților.

În ceea ce privește educația preșcolară, foarte multe familii nu-și trimit copiii la grădiniță. Motivele sunt: situația financiară, lipsa îmbracamintii potrivite, un dezinteres al părinților pentru a-și trimite copiii la grădiniță. Neparticiparea copiilor romi la nivelul preșcolar creează o primă breșă între romi și ne-romi

ACCESUL ROMILOR LA SERVICII SOCIALE
REALITĂȚI ȘI TENDINȚE ÎN ANUL 2005

pentru că cei mai mulți romi când vor intra în școala primară au deja niște curențe care nu pot fi recuperate pe parcurs. Aceste curențe nu pot decât să se agraveze, ceea ce duce în cele din urmă la eșecul școlar sau la rezultate mult mai slabe.

În ceea ce privește participarea școlară, abandonul este o problemă destul de serioasă în mod special în rândul tinerilor care nici măcar nu pot termina 8 clase, iar cei care termină 8 clase nu mai continuă alte forme de învățământ. În rândul persoanelor de sex feminin, participarea școlară este mult mai slabă.

Foarte mulți copii romi care merg la școală nu participă la viața economică a familiei doar cu alocația și cu munca pe care aceștia o prestează împreună cu părinții lor, în timpul lor liber. Alte modalități de suplimentare a veniturilor materiale în aceste familii sunt muncile prestate în piețele din zonă, prin colecționarea materialelor reciclabile sau în unele cazuri exploatând alte resurse marginale.

Lipsa unei calificări profesionale moderne, într-o meserie solicitată pe piața muncii, determină o parte din părinți să presteze munci agricole, chiar în localitățile din apropierea municipiului, ceea ce duce la o fluctuație a veniturilor în funcție de anotimp. Absenteismul școlar înregistrează cote înalte în lunile de iarnă, această situație este explicabilă, deoarece resursele financiare ale familiilor sunt destul de reduse. Multe dintre problemele de socializare ale copiilor romi care sunt înscriși în clasa I, precum și rezultatele școlare mai slabe decât cele ale colegilor români, se explică prin nefrecventarea grădiniței sau rata mare de absenteism.

În general, nivelul maxim de școlarizare este de 5-8 clase. În foarte puține cazuri absolvirea școlii profesionale sau a unui

liceu este o realitate pentru copiii romi. Consecința principală ar fi lipsa calificărilor profesionale formale care să ducă în cele din urmă la o mai bună integrare pe piața muncii. Pentru majoritatea romilor participarea la școală reprezintă o pierdere de timp și de resurse financiare.

Și totuși, de ce se întâmplă acest lucru; de unde vine această mentalitate?

- **Lipsa modelelor** – comunitățile de romi nu beneficiază de modele de persoane, din interiorul lor, care au reușit prin “școală”. În general, modelul de reușită este caracterizat prin “puterea de a-și întreține familia”, lucru pe care copilul rom îl învață încă de mic.
- **În societatea românească, școala este văzută mai mult ca un “prestator de servicii educaționale”** – colaborarea școlii cu terții (comunitate, biserică, autoritate publică etc) este departe de ceea ce ar trebui să fie. Părinții sunt mult prea puțin implicați, ceea ce conduce, în cazul categoriilor dezavantajate – inclusiv a romilor – la lipsa suportului familial.
- **Starea de sărăcie care duce către automarginalizare** – multe dintre familiile rome trăiesc într-o stare de sărăcie severă. Sărăcia romilor duce la limitarea aspirațiilor pentru copii, limitare care este clar evidențiată prin diverse sintagme împământenite în rândul romilor: “Nu o să ajungă copilul meu popă!” sau “Trebuie să știe să scrie și să citească ca să se descurce în viață”. În multe dintre discuțiile avute cu diverși reprezentanți ai romilor, referirile la comunitate erau însoțite de epitete de genul «amărăți», “vai de capul lor”, “nenorociți” ceea ce exprimă, printre altele,

neputința de a valorifica și elementele pozitive care există. *Trebuie însă să menționăm că acest gen de atitudine este un efect al inegalităților sociale –discriminărilor – la care romii au fost supuși o lungă perioadă.*

b) Sănătatea

Starea de sănătate reprezintă un indicator important al calității vieții și este determinată de nivelul general de dezvoltare, de structura consumului, de standardele de igienă, de gradul de cultură și calitatea serviciilor publice. Asistența medicală publică este garantată de stat și finanțată de la bugetul asigurărilor sociale de sănătate, bugetele locale și după caz de contribuțiile beneficiarilor. Așa cum s-a evidențiat în diverse studii elaborate în anii anteriori, starea de sănătate a romilor este una extrem de precară și de aici nevoia de a lua unele măsuri în regim de urgență. Îmbunătățirea stării de sănătate a membrilor comunității de romi este o prioritate exprimată clar în Strategia de Îmbunătățire a Situației Romilor, Memorandumul de Incluziune Socială (JIM), Deceniul de Incluziune a Romilor dar și alte documente programatice asumate de România. În ultimii ani au existat diverse programe ale Băncii Mondiale, Uniunii Europene și ale Guvernului României care să îmbunătățească condițiile de acces la serviciile medicale pentru romi. Din păcate, rezultatele obținute nu sunt pe măsura așteptărilor și încă sunt semnalate mari probleme în ceea ce privește accesul la servicii de sănătate pentru comunitățile de romi.

Conform cercetărilor de teren din 2005, desfășurate de membrii echipei Agenției Împreună, reiese clar că situația

medicală a multor comunități fie s-a înrăutățit, fie este la fel ca în ultimii ani. Analizând datele obținute în urma vizitelor efectuate, am putea clasifica problemele întâlnite în următorul mod:

1. acces dificil la serviciile de sănătate publică: în primul rând, ar trebui spus că încă după 1989 accesul la serviciile medicale din România s-a înrăutățit la nivelul întregii populații. Pe acest fond, multe comunități de romi se confruntă fie cu inexistența serviciilor publice de sănătate în zonele lor, fie întâmpină greutăți majore în accesarea diverselor servicii medicale oferite de stat. În foarte multe comunități studiate se poate observa o incapacitate a familiilor de romi de a-și plăti serviciile medicale. Deși foarte multe familii sunt calificate din start pentru a putea avea un acces gratuit la serviciile medicale, acestea (în special datorită lipsei actelor de identitate) nu sunt înscrise în sistemul de contribuții de asigurări sociale, ceea ce nu le permite să aibă acces la un medic de familie și la alte tipuri de servicii medicale gratuite. Pe lângă acest aspect formal, s-au evidențiat cazuri în care familiile care au apelat la serviciile medicale publice au trebuit să plătească alte costuri informale, ceea ce multe familii de romi nu și le permit. Aceste costuri informale conduc și la excluderea romilor din sistem.

În Municipiul Roman, din interviurile realizate cu romii din patru comunități din oraș și cu mediatorul sanitar, reiese că accesul la servicii medicale este unul deficitar. Din cele patru comunități de romi din Roman, căldărarii au cele mai multe probleme. 90% din membrii comunității nu au un medic de familie. Motivul invocat cel mai des constă în refuzul medicilor de familie să-i înscrie pe listele lor susținând că listele cu

*ACCESUL ROMILOR LA SERVICII SOCIALE
REALITĂȚI ȘI TENDINȚE ÎN ANUL 2005*

pacienți sunt complete. În alte cazuri, se evidențiază clar existența unor practici discriminatorii (de cele mai multe ori indirecte) față de comunitățile de romi din municipiu (în special față de căldărari). Mulți medici din Roman refuză să îi trateze pe romi; această decizie este motivată de existența unui dispensar comunitar finanțat de la bugetul local, loc către care romii sunt direcționați. De menționat este că în cadrul acestui dispensar comunitar, medicii care activează au ieșit deja la pensie și nu mai au dreptul să mai dea trimiteri sau rețete compensate.

În cazul romilor din Șimleul Silvaniei (sat Pusta Vale, jud. Sălaj), cele mai multe puncte sanitare existente în zonă sunt la distanțe foarte mari de comunitatea de romi. Mai mult, în această comunitate, deși este numeroasă, nu există un mediator sanitar.

În cazul comunității de romi din Băltești (jud. Prahova), nu există nici cabinet medical și nici un mediator sanitar, ceea ce face imposibilă realizarea unor controale medicale. Pentru a apela la un serviciu medical, cei mai mulți romi sunt nevoiți să străbată o distanță destul de mare, în satele învecinate. Datorită distanței mari dintre punctele sanitare și comunitatea de romi, cei mai mulți apelează la doctor doar în cazuri de urgență, atunci când boala se află într-o stare avansată, ceea ce face ca depistarea bolilor în faze timpurii să fie aproape imposibilă.

În Mizil sunt prezenți aproape 3000 de romi, din care aproape jumătate nu sunt înscrși pe lista nici unui medic de familie. Cauza principală constă fie în numărul insuficient de medici de familie pentru orașul Mizil (în oraș sunt doar 4 medici de familie), dar și atitudinea discriminatorie a medicilor, ceea

ce face imposibilă accesarea unor servicii medicale, care în mod normal ar trebui să fie gratuite. Mai mult, foarte multe familii de romi s-au plâns că medicii refuză să elibereze rețete gratuite sau compensate, pe motiv că nu sunt fonduri suficiente alocate de la Ministerul Sănătății.

În Craiova se resimte, la nivelul întregii comunități roma din zona, lipsa actelor de identitate, ceea ce face imposibilă accesarea unor servicii medicale de bază. La nivelul Municipiului Craiova activează un singur mediator sanitar.

2. mediul în care multe comunități de romi se află constituie un focar de infecție. Foarte multe comunități, atât din mediul urban cât și din cel rural, sunt situate în zone poluate, cu un risc crescut de infecții care în cele din urmă duc la scurtarea speranței de viață. Chiar dacă s-au creat obiective naționale de reducere a gradului de îmbolnăvire a membrilor comunității de romi, probleme de sănătate sunt mereu prezente și chiar au proporții îngrijorătoare. Deși multe rapoarte ale diverselor organisme naționale și internaționale arată un grad ridicat al fertilității în cadrul acestor comunități, focarele de infecții existente duc de fapt la curmarea multor vieți. S-a arătat că în multe comunități mortalitatea infantilă este la nivele ridicate, mult peste media națională.

În funcție de mediul de rezidență al comunităților (comunități din urban, comunități din rural) problemele legate de starea de sănătate a romilor diferă.

Starea de sănătate a romilor este influențată în mod direct și de zonele în care se află aceste comunități. Cele mai multe comunități sunt în zone periferice, cu un grad ridicat de poluare, care are consecințe grave și iremediabile asupra

ACCESUL ROMILOR LA SERVICII SOCIALE
REALITĂȚI ȘI TENDINȚE ÎN ANUL 2005

sistemului imunitar. În mediul rural, comunitățile care suferă cel mai mult sunt acele comunități de romi compacte, care sunt izolate și unde serviciile medicale publice sunt inexistente. În satul Bălțești (jud. Prahova), se remarcă o rată ridicată a infecțiilor tocmai datorită lipsei igienei în zonele locuite de romi. Lipsa celor mai importante facilități (în special lipsa apei potabile) sunt surse îngrijorătoare de infecție în aproape toate comunitățile cercetate.

În al doilea rând, este vorba de starea economică precară a multor gospodării de romi, ceea ce face imposibilă atât accesarea serviciilor medicale de bază, cât mai ales expunerea la riscuri de îmbolnăvire tocmai prin imposibilitatea de a avea o alimentație corespunzătoare. De exemplu la Roman, cercetările de teren arată că alimentația deficitară provoacă boli care sunt considerate în cultura populară drept „boli ale săracului”. Bolile preponderent întâlnite sunt: TBC, avitaminoze, anemie, ditrofie, rahitism, deficit staturo-ponderal, intoxicații alimentare etc.

O problemă destul de gravă este apariția bolilor la copii încă din perioada pre-natală. Foarte multe mame nu au o alimentație corespunzătoare și mai ales fumează în timpul sarcinii, ceea ce face ca acei copii să fie deja născuți cu probleme grave de sănătate, care pot lua forme și mai grave pe parcursul vieții. Este cazul comunităților din Bălțești (Prahova), Craiova (Dolj), Pusta-Vale (Sălaj), Roman (Neamț).

În multe comunități studiate natalitatea este ridicată, însă și rata mortalității infantile este cu mult peste media națională. Foarte multe femei au prima naștere în jurul vârstei de 15-16 ani, ceea ce poate avea consecințe grave atât pentru organismul mamei tinere, cât și pentru organismul copilului, datorită slabei alăptări după naștere.

3. lipsa surselor de informare medicală pentru familiile de romi: Pe lângă imposibilitatea de a accesa serviciile medicale publice și mediul socio-economic care produce focare de infecție gravă, se remarcă și o lipsă de informare adecvată a multor familii de romi. Lipsa informării și a planificării medicale se simte preponderent în zonele rurale, unde accesul la informație este limitat, iar existența unor prejudecăți despre actul medical în sine este destul de îngrijorătoare.

Datorită nivelului scăzut de educație, foarte multe familii de romi au o oarecare reținere față de metodele de contracepție, care să prevină numărul mare de nașteri, sarcinile nedorite etc. Cazul romilor din Bălțești este unul convingător, unde pe lângă faptul că comunitatea în sine este un focar de infecții, foarte multe familii și-au manifestat reticența în a consulta medicul, fie datorită existenței costurilor informale care nu pot fi suportate de multe gospodării, fie datorită impresiei generale că prin consultarea unor medici se pot găsi și alte boli, care să ducă la alte cheltuieli costisitoare, fie datorită neîncrederii în toate acele metode de contracepție etc.

c. Locuire

Accesul la o locuință este o condiție esențială în orice societate, pentru a atinge un nivel minim de integrare socială. Accesul la o locuință este o precondiție pentru fiecare individ, înainte de orice alt drept. Lipsa unei locuințe adecvate duce în cele din urmă la sărăcie și excludere socială.

Accesul la locuință înseamnă, în primul rând, existența unei locuințe de bună calitate. Aceasta este caracterizată prin

ACCESUL ROMILOR LA SERVICII SOCIALE
REALITĂȚI ȘI TENDINȚE ÎN ANUL 2005

respectarea standardelor minime acceptate în societate: existența unui număr echilibrat de persoane pentru o locuință, suprafața unei gospodării să fie echilibrată în funcție de numărul membrilor familiei, existența unei infrastructuri adecvate – apă, electricitate, gaze etc. Existența unei locuințe într-o zonă care să nu fie poluată și să fie într-un mediu care să permită o bună dezvoltare a locatarilor (locuri de joacă pentru copii, spații verzi, spații pentru socializare, acces rapid la orice mijloc de transport) și nu în ultimul rând, existența unei locuințe care să fie acceptabilă din punct de vedere economic sunt alte elemente ale unei locuințe de calitate. Lipsa uneia din aceste condiții duce la acel fenomen de excludere de la locuire și în cele din urmă la un proces de excluziune socială.

În ceea ce-i privește pe romi, excluderea de la locuire este un fenomen destul de complex și cu cauze multiple. Din datele culese din teren reiese existența unor diferențe majore în ceea ce privește locuirea, atât în interiorul unei comunități de romi cât și între aceste comunități. Diferențe legate de calitatea locuirii sunt resimțite în orice tip de comunitate de romi studiată, oricât de mică ar fi aceasta. În funcție de zona geografică (urban/rural) sunt identificate diverse tipuri de excluziune de la locuire. Formele cele mai grave de excluziune de la locuire sunt identificate în zonele unde predomină sărăcia severă. Așa cum arată datele din teren și mai ales un studiu desfășurat în 2005, la solicitarea Ministerului Transporturilor, Construcțiilor și Turismului¹, sunt identificate mai multe tipologii de locuire ale Romilor, atât în rural cât și în urban. Conform studiului amintit, dar și din ceea ce reiese din datele culese din teren am putea avea următoarea tipologie:

¹ Centrul de Cercetare, Proiectare, Expertiză și Consulting – *Locuințe pentru Romi*. Tipologii, Studiu, Faza 1, Februarie 2005.

1. În rural:

- avem de-a face cu **comunități de romi care sunt izolate** din toate punctele de vedere (de obicei gradul de sărăcie în cadrul acestor comunități este unul sever; avem de-a face cu acele comunități care nu sunt în evidența nici unei autorități publice – „comunități invizibile”): locuințele (sau mai bine zis barăcile) în care aceștia se adăpostesc sunt în faze rudimentare, construite din paiantă, chirpici și rareori din cărămidă, fără nici un plan de construcție adecvat. Sunt acele locuințe care abia stau să cadă. Terenul ocupat de aceste comunități este unul poluat, aflat fie în gropile de gunoi, fie în alte tipuri de asemenea locații (ex. Cetateni – Argeș).
- Existența **comunităților de romi para-rurale**: aceste comunități sunt parte componentă a comunei, dar se află întotdeauna la periferia acesteia. În aceste comunități sărăcia este una ce ține mai degrabă de întreaga comunitate, lipsa oportunităților economice resimțindu-se la nivelul întregii comunități. Locuințele romilor sunt din cele mai modeste posibile, construite cu materiale sărăcăcioase, existând chiar și combinații între cărămidă, paiantă, chirpici, lemne fragile tocmai datorită lipsei resurselor care să le permită să-și facă o casă nouă. Se resimte foarte puternic lipsa oricăror surse de alimentare cu apă, curent și gaze. Aici pot fi incluse comunitățile de romi din satul Mocești (com. Iordăchescu, jud. Prahova), satul Furești (com. Dobrești, jud. Argeș), com. Ghighideni (jud. Galați).
- Existența **comunităților de romi din centru**: sunt rezultatul ocupării (fie ilegal, fie în urma unei cumpărări)

a unor case din așezări cu populație în declin sau unde s-au produs imigrări masive. Asemenea tipuri de comunități se găsesc în special în Transilvania, în satele părăsite de sași la începutul anilor '90. Ceea ce s-a observat a fost transformarea acestor locuințe în urma ocupării de către romi. Degradarea fizică a locuințelor predomină în mai toate localitățile de acest gen.

2. În urban

- În primul rând, este vorba de acele **comunități plasate în centrul istoric** al orașului: cele mai multe familii sunt plasate în case naționalizate, care se află într-o stare avansată de degradare fizică, sunt ocupate abuziv și sărăcia severă predomină. Aceste zone sunt de fapt produsul autorităților care au mutat familiile de romi în zone care nu au un statut juridic bine definit, ceea ce duce la o stare de permanentă insecuritate a locuirii (ex. Lipscani – București, Dorohoi – Botoșani, Tg. Mureș – Mureș).
- În al doilea rând, avem de-a face cu **ghetto-urile urbane**: foarte multe asemenea zone sunt formate pe lângă zone dezafectate în urma restructurărilor industriale după 1989. Cele mai multe zone sunt formate spontan, în urma evacuării forțate a familiilor de romi care și-au pierdut locul de muncă din industrie și nu au mai putut să-și plătească cheltuielile de la întreținere. În aceste zone, raidurile poliției sunt cele mai frecvente, rata infracționalității este destul de ridicată și mai ales coeziunea socio-economică este destul de slabă. Aici includem comunitățile care sunt

formate după 1989 în urma închiderii marilor întreprinderi: orașe din Valea Jiului, Brașov, cartierul Energeticienilor din București, Bârlad, Satu Mare etc.

- **Comunități de Romi care sunt la periferia orașelor**
– de obicei sunt parte componentă a orașului, însă ele însele formează structuri administrative separate (cum ar fi cazul de la Pusta Vale, oraș Șimleu Silvaniei, jud. Sălaj). Cercetătorii mai spun că aceste comunități sunt de fapt „în coasta” orașelor. Foarte multe asemenea comunități trăiesc pe la gropile de gunoi, există chiar și o linie de demarcare (naturală sau creată special de autorități) între comunitățile de romi și cele ale non-romilor. Aceste comunități sunt des întâlnite pe lângă gropile de gunoi ale orașului, pe terenuri virane și principala sursă de venit constă tocmai în exploatarea materialelor refolosibile din groapă (de ex. Valea Rece – Tg. Mureș, Pata Rât – Cluj Napoca etc).

Analizând modul de excluziune de la locuire a familiilor de romi (atât în urban, cât și în rural) s-au evidențiat următoarele tendințe:

1. **foarte multe familii de Romi ocupă atât terenurile, cât și imobilele în mod ilegal**, fie datorită inexistenței actelor de identitate, ceea ce nu le dă dreptul să acceseze nici un titlu de proprietate, fie datorită evacuărilor permanente din diverse alte localități, evacuări din cauza carora aceste familii fiind nevoite să se mute dintr-o zonă în alta. Mai mult, se poate observa că situația ilegală este menținută de foarte mulți ani, tocmai pentru că autoritățile nu au găsit soluțiile potrivite pentru eliberarea titlurilor de proprietate pentru familiile care locuiesc pe acele terenuri sau în acele

imobile de ani buni de zile. Tocmai de aici apar și acele abuzuri ale poliției sau ale autorităților publice locale, care își permit să intervină de fiecare dată pentru a „curăța” zona.

Foarte multe familii nu au acte de proprietate pentru terenurile pe care le ocupă, sunt prezente în zone în care se practică foarte des închirierea informală, zone în care supra-îndatorarea la utilități publice (în special în urban) este omniprezentă.

2. cele mai multe locuințe ale romilor, pe lângă faptul că sunt ocupate ilegal, nu pot fi considerate decât simple adăposturi care au un grad ridicat de **supraaglomerare**. Cele mai multe familii trăiesc îngrămădite, într-un spațiu destul de restrâns. S-au evidențiat cazuri în care într-o singură cameră stăteau 5-8 persoane (în mai toate localitățile rurale studiate de membrii echipei de la Agenția Împreună).
3. Însă, cele mai multe cazuri documentate în teren arată că **situația locuirii la romi ține mai degrabă de existența unor forme de adăpost care sunt total inadecvate** pentru o locuire în condiții minime. Aceste condiții sunt sub orice normă acceptabilă la nivelul societății ca întreg. Calitatea locuirii este una deplorabilă, de multe ori comparabilă cu cazuri de „catastrofe umanitare”. Ceea ce este grav în cazul acestor comunități este tocmai că aceste condiții de locuit improprie sunt de multe ori sub limitele acceptabile de sărăcie din zonele locuite de populația săracă majoritară.
4. foarte multe comunități de romi, atât în rural cât și în

urban, sunt situate în zone în care **infrastructura este fie slab dezvoltată, fie inexistentă** – sunt zone care constituie ele însele un focar de infecție, care sunt situate în zone care cu greu mai pot fi reabilite de autoritățile publice, tocmai pentru gradul de uzură a terenurilor ocupate, iar reabilitarea infrastructurii este aproape imposibilă.

d) Ocupare

De foarte mult ori accesul romilor la servicii sociale se restrange tocmai lipsei de venituri stabile care să le permită acestora să aibă o stare de sănătate adecvată, o educație stabilă și condiții de locuire acceptabile.

Lipsa surselor financiare stabile este una din cauzele care declanșează excluziunea socială. Acele surse financiare stabile ar permite multor romi să-și satisfacă cel puțin nevoile de bază, însă în multe cazuri acestea lipsesc cu desăvârșire. Lipsa resurselor financiare determină o menținere a romilor într-un fel de „stand-by continuu”, într-o stare de nesiguranță permanentă, pentru că de cele mai multe ori sursele financiare obținute sunt surse de supraviețuire fără să existe siguranța zilei de mâine. Chiar și acele venituri obținute din activități ilegale pot fi considerate surse marginale de venit, pentru că acestea pot dispărea la un moment dat.

După 1989 România a intrat într-o adevărată criză economică care a dus la o sărăcire a populației la nivele destul de ridicate. În 2004, conform datelor Băncii Mondiale, în jur de 30 % din populația României era săracă, din care 7% trăiau într-o sărăcie extremă. Această criză economică a dus la pierderea locurilor de muncă a multor categorii sociale, iar

această stare persistă până în prezent. Așadar, ar trebui înțeles acest fenomen al lipsei locurilor de muncă pentru romi într-un context general de sărăcire a populației României. Desigur că există anumite condiții care favorizează menținerea romilor într-o stare permanentă de inactivitate, însă lipsa locurilor de muncă afectează aproape toate categoriile sociale din România. Lipsa locurilor de muncă se face simțită atât în zonele urbane cât și în zonele rurale. În zonele urbane, fenomenul de discriminare pe criterii etnice este mult mai accentuat în comparație cu zonele rurale. În urban, cei mai mulți romi recurg la activități care de foarte multe ori sunt la limita legalității, ceea ce-i menține într-o marginalizare permanentă, în timp ce în rural activitățile cele mai frecvente sunt cele legate de agricultură.

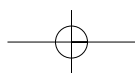
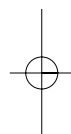
Conform datelor culese din teren, majoritatea romilor sunt supra-reprezențați în sectorul informal al economiei românești. Datorită lipsei de oportunități economice în zonele populate de romi, a lipsei de calificări profesionale, lipsei actelor de identitate care să le dea dreptul la diverse servicii sociale de bază și mai ales datorită prejudecăților destul de răspândite care favorizează neangajarea romilor, aceștia din urmă își obțin veniturile cum pot de la o zi la alta.

Asa cum s-a arătat și în studiile ICCV-ului, dar și din datele culese din teren de către operatorii noștri cele mai multe surse de venit obținute de comunitățile de romi din România s-au încadrat în două mari categorii:

- **surse de venit formale:** cele mai multe familii de romi obțin venituri din alocațiile sociale primite de la stat, alocațiile pentru educația copiilor, pensiile obținute de acei romi care au lucrat înainte de 1989 (fie în industria

grea, fie în agricultură), alocațiile de șomaj (care sunt extrem de limitate pentru că cei mai mulți romi n-au avut parte de nici un serviciu ceea ce-i face ineligibili în accesarea fondurilor sociale) și în foarte puține cazuri se poate vorbi de existența acelor venituri obținute în urma angajării cu contract de muncă.

- **surse de venit informale:** sunt cele mai numeroase forme de venit, tocmai datorită imposibilității accesării altor fonduri formale. Cele mai multe familii de romi sunt nevoite să recurgă la tot felul de activități marginale pentru a obține o sursă de venit. În urban se pot evidenția activități de tipul colectării diverselor materiale re folosibile și vânzarea acestora, mici activități comerciale (vânzarea de semințe, flori, produse second-hand etc), activități de încărcare și descărcare a mărfurilor pentru diverse firme, alte tipuri de activități aflate la limita legalității. În rural, paleta de activități ce pot fi întreprinse este mult redusă. De cele mai multe ori, romii sunt nevoiți să muncească cu ziua, să presteze activități în folosul altor membri ai comunității, deplasarea sezonieră în alte zone ale țării, colectarea de materiale feroase și neferoase etc.

CAPITOLUL 3.

I. Recomandări de ordin general:

1. întărirea rolului organizațiilor non-guvernamentale: trebuie recunoscut rolul organizațiilor non-guvernamentale în implementarea proiectelor care vizează îmbunătățirea situației romilor. Aceste organizații au un contact permanent cu nevoile comunităților de romi la nivel local și au resursele necesare pentru a pune în practică cele mai bune soluții de succes la toate nivelele. De foarte multe ori s-au propus forme de colaborare între autoritățile publice și organizațiile non-guvernamentale, însă aceste parteneriate au fost doar pe hârtie fără să își producă efectele în realitate. De aceea e de dorit să se evite aceste tipuri de „parteneriate de carton” și să se pună în practică ceea ce s-a convenit între parteneri.

2. depolitizarea structurilor, de la toate nivelele, responsabile cu aplicarea Strategiei: în cele mai multe cazuri s-a raportat o politizare excesivă a structurilor naționale și locale care trebuie să implementeze Strategia. De cele mai multe ori, reprezentanții locali responsabili cu Strategia sunt numiți în funcție de apartenența lor politică. În mod legal, orice reprezentant al autorității publice locale sau centrale nu trebuie să facă parte din structuri politice sau să nu intre în conflict de interese. De aceea, recomandăm aplicarea legii la toate nivelele astfel încât să se evite numirile în funcție de apartenența politică a reprezentanților locali. Apartenența

politică nu înseamnă și competența pentru postul ocupat. Considerăm că aplicarea legii trebuie să se facă în mod imparțial și mai ales ca trebuie să se respecte acele criterii de transparență atunci când un reprezentant local sau național este numit în funcție.

3. dezvoltarea la scară largă a parteneriatului public-privat: în ultimii 15 ani România a trecut printr-o criză economică profundă ceea ce a derminat și reducerea resurselor pentru a pune în practică diverse soluții pentru populațiile aflate în sărăcie. Cele mai multe eforturi ale statului pentru îmbunătățirea situației romilor necesită eforturi financiare considerabile din partea autorităților. Cele mai multe proiecte pot fi realizate în parteneriat între autoritățile publice și sectorul privat local, care să reflecte cât mai bine problemele comunității locale. În special, în domeniul construirii de locuințe, autoritățile pot avea un bun punct de plecare. Cele mai multe comunități posedă deja competențele necesare și de aceea nu se poate folosi decât forța de muncă locală în construcția de locuințe. Parteneriatul public-privat nu înseamnă neapărat acel parteneriat între autorități publice și companii private, ci poate să însemne și parteneriate cu comunitățile locale ale romilor, organizate sub diverse forme, plecând de la premisa că aceste comunități sunt cele care își cunosc cel mai bine nevoile locale și mai ales posedă deja calificările necesare pentru a pune în practică diverse proiecte.

4. includerea problemelor romilor în politicile generale (procesul de *mainstreaming*): în ultimii ani s-a remarcat o încercare de limitare a domeniilor după care se ghidează autoritățile publice atunci când iau măsuri pentru îmbunătățirea situației romilor. Cele mai multe măsuri sunt

concentrate pe domeniul social, ceea ce permite statului să-i mențină într-o stare permanentă de „dependență”, fără să le dea posibilitatea de a se afirma deplin în cadrul societății. Agenția Împreună consideră că pentru a avea un proces complet de incluziune a romilor în cadrul societății este nevoie de o atenție concertată a autorităților în toate domeniile de activitate. Susținem ideea conform căreia un proces de includere a problemelor romilor în politicile generale ale Guvernului nu poate duce decât la o mai bună conviețuire într-o societate multi-culturală, o societate care este capabilă să accepte diferențele de toate genurile, inclusiv pe criterii etnice.

5. reevaluarea Strategiei și punerea la punct a unui sistem complex de monitorizare și evaluare a obiectivelor asumate în document: la aproape cinci ani de la adoptarea Strategiei, rezultatele dorite n-au avut și efectul scontat tocmai pentru că mecanismele au fost puse în practică fără să se aloce resursele necesare în vederea implementării obiectivelor asumate. Până în prezent au existat foarte puține exemple pozitive și de aceea e nevoie de o reevaluare a Strategiei care să arate toate punctele slabe și cele tari și ce ar fi de făcut. În momentul de față au fost puse în practică doar structurile de implementare, fără să se pună în practică un sistem de monitorizare și evaluare continuă a obiectivelor asumate în Strategie. E nevoie de acest sistem care să implice, pe lângă autoritățile publice, și organizațiile din sectorul non-guvernamental, care sunt mult mai aproape de nevoile reale ale comunității.

II. Recomandări pentru fiecare domeniu în parte:

Educație

Problema educației a fost discutată și rediscutată, însă cele mai multe probleme sunt prezente și în ziua de azi. În foarte multe comunități există tendințe de agravare și de perpetuare a modelului de excluziune de la procesul educațional datorită mai multor factori explicați mai sus. În foarte multe comunități asistăm la un proces de excluziune datorată atât lipsei condițiilor care să permită un proces cât mai echitabil de educație, a calității scăzute a actului educațional ceea ce duce la o rată ridicată a abandonului școlar, dar și a lipsei modelelor pozitive ale romilor care au avut succes prin educație, care să-i determine pe ceilalți membri ai comunității să-și trimită copiii la școală.

Așa cum au relevat și datele din teren, în procesul educațional ne întâlnim cu cel puțin două tipuri de probleme: lipsa accesului la educație și calitatea scăzută a actului educațional. Mai există comunități de romi care se confruntă și cu dificultatea de a-și afirma propriile valori etnice, ceea ce nu le permite să dezvolte o conștiință de sine, să-și afirme propriile valori culturale și mai ales să aibă posibilitatea de a studia în propria lor limbă. În acest raport ne referim doar la primele două probleme, probleme ce țin de accesul la educație. Educația este văzută ca un element cheie în procesul de afirmare a identității romilor, a posibilității achiziționării acelor competențe care să ducă la o bună integrare pe piața muncii, a posibilității dezvoltării personale și mai ales a posibilității de dezvoltare a relațiilor sociale atât în interiorul comunităților de romi, cât și în relațiile dintre romi și restul populației. La romi

educația slabă poate fi considerată ca o primă verigă din acel lanț al excluziunilor de care mulți sociologi amintesc. Raportul de față consideră că înaintea afirmării valorilor etnice ale comunității de romi, e nevoie de un acces echitabil la procesul de educație. De aceea, educația este văzută ca un punct esențial în accesarea serviciilor sociale de bază. Neaccesarea serviciilor educaționale poate fi considerată și un proces de respingere a romilor din cadrul societății.

În acest sens propunem mai multe recomandări în funcție de problemele identificate:

- **îmbunătățirea accesului la educație:** cele mai multe bariere în integrarea romilor în cadrul societății provin tocmai din lipsa accesului la educație. Pentru foarte multe comunități umane din România accesarea educației a devenit o problemă, iar în acest cadru larg de excluziune, accesarea educației de către copiii romi constituie o problemă și mai gravă. Accesarea educației trebuie să fie o prioritate pe agendă publică prin dezvoltarea unei culturi investiționale și abandonarea modelului de asistență: prin educație de fapt se investește în viitoarea forță de muncă competitivă, în viitoarea elită care stă la baza unei societăți multiculturale.
- Accesul la educație nu poate fi îmbunătățit decât prin creșterea gradului de participare la nivel pre-școlar. Foarte multe familii nu își trimit copiii la grădiniță, fie că nu au resursele adiționale pentru trimiterea la școală (haine, rechizite, mâncare etc), fie pentru ca modelul cultural al comunității nu dă o importanță majoră acestei forme de învățământ. De fapt, modelul de

excluziune și intrarea romilor în acel „cerc vicios” al marginalizării și excluderii sociale pornește chiar de la neparticiparea la învățământul preșcolar.

Îmbunătățirea accesului la educație nu se poate realiza dacă nu se lucrează pe cel puțin două direcții: integrarea copiilor romi în sistemul școlar ca întreg (*mainstream schools*) și participarea romilor însiși la procesul educațional.

Un prim pas în îmbunătățirea accesului la educație ar fi tocmai oferirea unor resurse acelor copii care provin din familii extrem de sărace. Nu ar trebui focalizate acele măsuri de sprijin doar pe comunitățile de romi, pentru a nu crea disensiuni între comunități, ci ar trebui sprijiniți acei copii care provin din familii sărace. Lipsa resurselor este, de fapt, primul motiv care împiedică accesarea educației și de aceea statul trebuie să aibă un program de „investiție socială” atunci când oferă un sprijin copiilor de etnie romă și nu un program de „asistență”. Acest cerc al dependenței trebuie rupt pentru totdeauna, altfel riscăm să intrăm într-o „cultură a dependenței” față de resursele statului, însă calitatea actului educațional va fi întotdeauna extrem de scăzută.

O altă soluție propusă ar fi integrarea romilor în clase normale și interzicerea formării acelor „clase speciale” în care copiii de etnie romă predomină. Scopul final al procesului educațional ar fi tocmai integrarea copiilor romi în școli normale, care să ofere posibilitatea dezvoltării intelectuale în comparație cu ceilalți copii din alte comunități etnice.

- **creșterea calității actului educațional:** rolul educației școlare trebuie întărit și răspândit printre

membrii comunității de romi din România. Calitatea educației a avut de suferit la nivelul întregii țări, în ultimii ani. Pe acest fond populația de romi nu a făcut decât să fie și mai exclusă de la procesul de educație calitativă. Calitatea educației nu înseamnă doar construirea unor școli și oferirea unor materiale școlare, dar și modul în care cei mai mulți romi participă la actul școlar, modul în care primesc educația. Mai târziu sunt importante cauzele care duc la abandon școlar odată cu intrarea în anii superiori școlari (în special începând cu clasele V-VIII). Este de dorit să existe cât mai mulți romi care să urmeze cursurile universitare, dar deocamdată ne limităm la a recomanda câteva principii de intervenție doar pentru forma de învățământ pre-universitar. Un accent deosebit trebuie să se pună pe primii ani de școală, însă nici ceilalți ani nu trebuie neglijăți.

De aceea ar trebui să se conceapă programe care vizează toate nivele școlare posibile:

- la nivel primar (clasele I-IV):
 - dezvoltarea unor programe de asistare școlară suplimentară pentru acei copii care nu au putut intra la grădiniță. Astfel s-ar asigura o mai bună recuperare a copiilor romi în comparație cu ceilalți copii (oferirea unei gustări zilnice, ajutor special pentru pregătirea temelor, oferirea de rechizite);
 - continuarea programului „Cornul și Laptele” pentru acei copii care provin din familii sărace;

ACCESUL ROMILOR LA SERVICII SOCIALE
REALITĂȚI ȘI TENDINȚE ÎN ANUL 2005

- oferirea de rechizite și orice alte materiale școlare într-un mod gratuit pentru copiii din familiile cu venituri mici;
- multiplicarea ofertelor educaționale pe baza a noi alternative educaționale (ca de ex.: programul Step by Step, Waldorf etc.)
- formarea mai multor mediatori școlari de origine romă pentru a se asigura o mai bună reprezentare a copiilor romi în școlile generale normale
- la nivel gimnazial (clasele V-VII):
 - programe de formare a părinților romi pentru a se conștientiza rolul educației în găsirea unui loc de muncă
 - sprijin cu materiale didactice pentru acele familii de romi cu venituri mici
 - formarea profesorilor după metode educaționale alternative;
 - oferirea unui sprijin social și de altă natură pentru copiii care sunt pe cale să abandoneze cursurile școlare
- la nivel liceal (clasele IX-XII):
 - continuarea „politicilor pozitive” pentru acei copii romi care vor să se înscrie la cursuri liceale sau profesionale;
 - oferirea de burse adecvate pentru copiii care continuă liceul și au rezultate școlare de excepție;
 - alte tipuri de măsuri stimulatorii pentru copiii romi care urmează cursurile liceale;

- formarea, din rândul liceenilor, a viitorilor mediatori școlari, mediatori sanitari, care să se întoarcă în comunitățile de origine și să facă legătura cu societatea majoritară
- educația adulților:
 - un rol deosebit ar trebui să-l aibă programele de educație civică care să facă legătura între comunitățile de romi și populația majoritară.
 - un alt aspect ce ar putea fi dezvoltat pe viitor ar fi acele programe de conștientizare a adulților asupra rolului important pe care îl are școala. De foarte multe ori cei mai mulți romi refuză să-și trimită copiii la școală, fie că modelul cultural în care trăiesc nu le permite să continue cu investiția în educație, fie că nu găsesc un rost anume prin trimiterea copiilor la școală.

crearea de modele pozitive din rândul romilor care au reușit prin educație: În ultimii ani educația din România a suferit un proces de degradare la nivelul întregii societăți. În acest context o serie de categorii sociale au avut cel mai mult de suferit datorită excluziunii sociale la care sunt supuse. Însă lipsa modelelor apare și datorită unor alegeri individuale sau colective, fie în funcție de modelul cultural al comunității (care nu pune un accent deosebit pe actul educațional), cât și perpetuării unor modele de afirmare în societate, care nu valorizează școala. Cei mai mulți romi sunt formați de părinții lor după modelul conform căruia succesul se datorează obținerii banilor, modelul omului de succes fiind cel care reușește să își întrețină familia. În acest context, al perpetuării unui model de afirmare rapidă și fără nici un mare efort, rolul

ACCESUL ROMILOR LA SERVICII SOCIALE
REALITĂȚI ȘI TENDINȚE ÎN ANUL 2005

școlii este limitat. De aceea, se impune urgentarea unui program național care să vizeze tocmai încurajarea modelelor pozitive de romi care au reușit să se impună datorită educației școlare pe care au primit-o. Încurajarea acestor „modele pozitive” nu poate avea decât un efect de „magnet” asupra altor copii, ceea ce permite o mai bună incluziune a comunităților de romi.

Sănătate

Dacă accesul la sănătate pentru populația de romi nu poate fi privit decât luând în considerare contextul general de degradare a serviciilor medicale, un rol important în aceste comunități este tocmai accesul la surse de informare medicală și mai ales schimbarea unor stiluri de viață care permit apariția bolilor. De cele mai multe ori serviciile medicale sunt inaccesibile pentru acele comunități de romi care nu sunt înregistrate în sistemul social, care sunt izolate geografic. Costurile ridicate ale serviciilor medicale și existența costurilor informale sunt, de asemenea, o piedică în accesarea serviciilor medicale de bază, însă ele nu sunt neapărat legate de comunitățile de romi. Acest fenomen este extins la nivel național și poate fi pe alocuri dus până la extrem în cazul romilor.

Însă problema cea mai gravă apare în cazul acelor comunități care locuiesc în focare de infecție, dezvoltându-se chiar o „cultură a nepăsării” medicale. Cei mai mulți romi tind să lase problemele medicale pe ultima sută de metri, limitându-se doar la cazuri de intervenție chirurgicală. De aceea, trebuie avută în vedere dezvoltarea unor programe medicale de informare care să-i conștientizeze pe romi de

riscurile netratării bolilor infecțioase în stadiile incipiente. Acea cultură a „tratării pe ultima sută de metri” trebuie înlocuită de un model de „sănătate preventivă”. Aceste programe de sănătate preventivă nu pot avea un succes dacă nu sunt formați mediatorii sanitari, care să-i informeze pe romi, dacă nu sunt alocați bani pentru deschiderea unor dispensare în zonele locuite de romi, dacă medicamentele necesare pentru tratarea bolilor nu sunt accesibile etc.

O altă problemă este aceea a planificării familiale. În multe comunități de romi au început deja programe de planificare familială, tocmai pentru a se arăta riscurile nașterilor timpurii asupra copiilor.

Ocupare

Existența locurilor de muncă constituie o verigă extrem de importantă în procesul de incluziune socială a romilor. Foarte multe familii sunt excluse social tocmai pentru că nu au locuri de muncă stabile în economia formală. În marea lor majoritate, romii lucrează în domeniul informal care-i menține într-o stare de permanentă incertitudine. Cele mai multe surse provin din munca cu ziua, micul comerț, activități care sunt la limita legalității, ceea ce nu le conferă dreptul de a fi incluși în totalitate pe piața formală a muncii.

Accesul pe piața muncii se datorează atât unor cauze ce țin de sistemul economic general, cât și de lipsa calificărilor profesionale ceea ce-i face pe romi vulnerabili în fața altor categorii sociale. Situația socio-economică din România ultimilor ani este una dificilă, ceea ce a făcut ca mulți oameni să-și piardă locurile de muncă și să nu mai poată fi integrați pe piața formală a muncii. În acest context general, cazul romilor

este unul destul de grav dacă avem în vedere că accesarea pieței muncii este dificilă atât din cauza lipsei calificărilor profesionale formale care să le permită să fie angajați (cei mai mulți având deja competențe în diverse domenii, însă nu au diplomă care să le ateste aceste competențe), atât discriminării pe criterii etnice din partea angajatorilor, cât și atitudinea din partea unor membrii ai comunității de romi care refuză să caute un loc de muncă tocmai pentru că serviciile sociale le permit să fie într-o stare de permanentă pasivitate.

În aceste contexte se impune luarea unor măsuri pentru revitalizarea resurselor umane existente în comunitățile de romi. De aceea propunem măsuri în funcție de următoarele linii directoare:

1. investiții în dezvoltarea resurselor umane:

- formarea profesională a adulților: cei mai mulți adulți nu posedă calificările necesare cerute pe piața muncii, datorită lipsei unor diplome formale care să le recunoască pregătirea. E nevoie de punerea la punct a unui sistem dezvoltat de formare a adulților pe întreg parcursul vieții.
- includerea tinerilor între 18-25 ani în programe școlare de tip „A doua șansă” pentru a putea dobândi competențe în sistemul școlar normal;
- adaptarea programelor de formare vocațională la nevoile comunităților de romi;

2. creșterea calității și competitivității pieței de muncă:

- locuri mai bune și mai competitive: conform obiectivelor stabilite în Strategia de la Lisabona, pentru 2010 toate statele europene vor trebui să dezvolte un sistem care să promoveze cât mai multe locuri de muncă competitive și de calitate. Aceste locuri de muncă nu pot fi create dacă piața muncii din România este una inflexibilă, cu costuri sociale ridicate și incapabilă să-i atragă pe piața formală a muncii pe cei care activează în economia informală.
- Sustenabilitatea locurilor de muncă: au existat programe de includere pe piața muncii a multor romi, însă odată intrați pe piața muncii aceștia au renunțat la posturile obținute.
- Măsuri de sprijin pentru angajatorii care au angajați proveniți din rândurile etniei rome: dacă ar exista unele facilități fiscale pentru acele firme care angajează persoane de etnie romă, șansele de acceptare din partea patronilor ar fi mult mai mari.
- Sprijinirea antreprenoriatului în rândul romilor: sunt extrem de puține programe care să sprijine dezvoltarea spiritului antreprenorial în rândul romilor. Cele mai multe programe s-au axat pe măsuri pasive, de susținere socială fără să-i determine pe romi să fie activi pe piața muncii, să caute noi oportunități economice în domeniile în care sunt specializați.
- Sprijinirea unor Centre de Incluziune Profesională pentru Romi: deja s-a desfășurat un proiect pilot în zona Bucureștiului care a avut succes deosebit tocmai

pentru că s-a axat pe acele nevoi ale comunităților de romi. Aceste centre de incluziune pot funcționa ca un catalizator pentru includerea romilor pe piața muncii. Aceste Centre de Incluziune Profesională pot dezvolta baze de date integrate cu acele persoane rome care au nevoie să fie acceptate pe piața muncii, pot dezvolta programe de formare profesională pentru romi în funcție de nevoile identificate pe piața muncii, pot dezvolta parteneriate cu celelalte instituții publice centrale și locale responsabile cu politicile sociale care-i vizează pe romi.

3. combaterea excluziunii sociale: excluziunea socială nu poate fi combătută decât prin inițierea unor programe de reinserție profesională care să pună un accent pe măsuri active de susținere a romilor și nu măsuri pasive de asistență socială. Până în prezent cele mai multe programe de asistență socială din România s-au axat doar pe măsuri care îi mențin pe cei fără loc de muncă într-o stare de dependență continuă și mai ales îi mențin într-o stare de auto-suficiență determinând o atitudine de neimplicare din partea acestora. Programele de asistență socială pot fi îmbunătățite prin dezvoltarea acelor măsuri care să-i oblige pe romi să-și caute un loc de muncă, să îi transforme pe aceștia din pasivi în activi în căutarea unor oportunități economice.

Locuirea

Dintre toate măsurile propuse în acest raport, locuirea adecvată este una dintre prioritățile de bază în vederea incluziunii sociale a romilor. Pot fi luate diverse măsuri, însă inexistența unor locuințe adecvate îi va menține pe romi într-o stare de permanentă marginalizare și excludere. Excluderea de

la locuire are diverse cauze care își pot găsi rădăcinile atât în specificul comunităților de romi, dar mai ales în procesul economic general actual al societății românești.

Accesul la o locuință este o condiție de bază pentru deplina integrare socio-economică a tuturor indivizilor din cadrul unei societăți. Lipsa unei locuințe adecvate înseamnă excluderea din sistemul social și mai ales sărăcie. Așa cum a reieșit din datele culese din teren, cei mai mulți romi din România sunt excluși de la locuire tocmai pentru că întâmpină extrem de multe probleme atât în ceea ce privește calitatea locuințelor, infrastructura sărăcăcioasă din zonele locuite, cât mai ales incertitudinea juridică a terenurilor și caselor ocupate de mulți membri ai acestei comunități etnice.

Se impune deci luarea unor măsuri pe cel puțin 3 axe, însă aceste măsuri trebuie gândite într-un mod coordonat atât între ele, cât mai ales în strânsă legatură cu celelalte tipuri de servicii sociale prezentate mai sus. Dezvoltarea unor programe de construire a locuințelor sociale, de dezvoltare a infrastructurii zonale sau a reglementării situației juridice a terenurilor și apartamentelor deținute de romi nu pot fi gândite decât în strânsă legatură cu alte tipuri de programe care vizează în primul rând oferirea de oportunități economice pentru aceste comunități. Cel puțin din perspectiva acestui raport, **locuirea este strâns legată de ocupare:** nu poți oferi o locuință dacă nu există o posibilitate de angajare în acele zone locuite de romi.

De aceea propunem dezvoltarea unor principii de intervenție care să ducă în cele din urmă la existența unor locuințe adecvate și mai ales să răspundă nevoilor membrilor comunității de romi:

- **dezvoltarea conceptului de „mediator al locuirii”** care să permită comunităților de romi să-și rezolve problemele legale de ocuparea terenurilor sau a apartamentelor în care se află. S-a constatat că mai toate comunitățile de romi nu au acces la informație atunci când trebuie să-și rezolve problemele administrative și juridice legate de locuințe, de aceea existența unui mediator care să cunoască problemele din comunitate, să fie capabil să reprezinte comunitatea în relațiile cu autoritățile publice și mai ales să poată să-i ajute pe membrii comunităților de romi să-și rezolve problemele juridice, nu poate fi decât benefică;
- **toate proiectele care vizează construirea sau îmbunătățirea locuințelor pentru romi nu pot fi făcute decât implicându-i activ pe aceștia.** Din proiectele anterioare reiese că cele mai bune soluții au fost cele care au folosit forța de muncă din cadrul comunității;
- proiectele de dezvoltare a locuințelor nu pot avea un succes dacă nu **țin cont de specificul zonei în care se află comunitatea de romi.** Fiecare comunitate are specificul ei, are un anumit mod de interacționare cu restul populației, cu autoritățile și de aceea și soluțiile gândite trebuie adaptate la nevoile comunității;
- **non-etnicizarea politicii de locuire:** foarte mulți romi sunt excluși de la locuire, însă politicile nu trebuie dezvoltate pe criterii etnice tocmai pentru a nu avea efecte perverse datorită aplicării măsurilor publice. Prin etnicizarea politicilor de locuire există tendința de realizare a unor programe care sunt destinate în mod

special romilor, ajungându-se în cele din urmă la o separare a romilor de restul populației, la formarea de ghetto-uri. Scopul final al politicii de locuire ar fi integrarea deplină în cadrul societății și nu formarea unor zone speciale populate de romi;

- **rezolvarea problemelor legale ale terenurilor și caselor ocupate de romi:** cei mai mulți romi se află într-o stare de permanentă insecuritate tocmai pentru că autoritățile refuză să le reglementeze statutul legal pentru terenurile sau casele ocupate de ani buni. Autoritățile publice au luat măsuri extrem de superficiale, trimițându-i pe romii care au ocupat ilegal terenurile sau casele, în locurile de unde au venit. Însă și aici avem de-a face cu un cerc vicios pentru că autoritățile locale, de unde provin romii, nu doresc să reglementeze statutul juridic invocând diverse probleme minore. Astfel, cei mai mulți romi sunt mutați de autorități dintr-o zonă în alta. Nerezolvarea problemei juridice a terenurilor și caselor ocupate de romi duce la perpetuarea unei stări de permanentă tensiune în cadrul comunității și mai ales îi determină pe romi să nu investească prea mult efort în locuințele deja ocupate;
- **existența unor programe de investiții în infrastructura comunităților de romi:** cele mai multe comunități se află în mediul rural, în zone extrem de sărăcăcioase, cu un grad ridicat de poluare și fără nici un fel de infrastructură care să facă legătura cu alte tipuri de comunități din zonele apropiate. Pentru

rezolvarea acestor probleme e nevoie de un program financiar susținut care să permită punerea la punct a infrastructurii locale (conducte de apă potabilă, electricitate, gaz, transport etc.). Investițiile în infrastructură se pot face folosind deja forța de muncă existentă din cadrul comunităților de romi, care e mai puțin costisitoare în termeni financiari.

Programele de investiții atât în ceea ce privește calitatea locuirii cât și infrastructura de bază a acestor comunități trebuie să aibă în vedere existența unui **salt optim**; programele nu trebuie să ofere o investiție prea mare pentru acele comunități aflate într-o stare de sărăcie extremă pentru că ele nu au mijloacele financiare adecvate să le mențină într-o stare normală. Programele de investiție trebuiesc gândite în așa fel încât să țină cont de resursele existente în cadrul comunităților. Cele mai multe programe de investiție în locuințele romilor au dus la crearea unor case mult prea costisitoare pentru aceștia, ceea ce a dus în cele din urmă la abandonarea sau vânzarea locuințelor construite datorită imposibilității susținerii financiare a unor astfel de locuințe.

III. Necesitatea corelării măsurilor publice naționale cu celelalte programe internaționale care vizează îmbunătățirea situației sociale a romilor

În ultima perioadă, la nivel internațional, există diverse inițiative ale organismelor internaționale pentru îmbunătățirea situației sociale a romilor din toată Europa. Un accent special este pus pe îmbunătățirea condițiilor de viață ale romilor din Europa de Est, unde se află aproape 80% din membrii acestei comunități etnice.

Cei mai activi actori în dezvoltarea unei politici publice pentru romi la nivel internațional sunt Banca Mondială, Institutul pentru o Societate Deschisă – New York, Consiliul Europei, Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE) și nu în ultimul rând, Uniunea Europeană (UE).

În 2005 s-a lansat în mod oficial **Decada pentru Incluziunea Romilor 2005-2015**. Prin acest efort susținut al tuturor actorilor internaționali, fiecare stat în parte și-a asumat obligația de a crea planuri de măsuri pentru fiecare domeniu identificat ca fiind prioritar: educație, sănătate, ocupare și locuire. În funcție de planurile de măsuri pe fiecare domeniu, fiecare stat este monitorizat de un Secretariat internațional.

Prin acest raport propunem nu numai realizarea unui plan de măsuri pentru fiecare domeniu în parte, dar și **realizarea unui plan de măsuri comun cu Strategia pentru Îmbunătățirea Situației Romilor**. Și Strategia propune dezvoltarea unui plan de măsuri pe fiecare domeniu în parte și de aceea e binevenită inițiativa unui plan comun care să arate eforturile susținute ale statului român pentru îmbunătățirea situației romilor.

Uniunea Europeană, prin instrumentele sale financiare de susținere a țărilor candidate la aderare (programul PHARE), a pus bazele unui **program multi-anual PHARE 2004-2006** care va avea o componentă specială pe romi. În această secțiune sunt identificate principalele axe de intervenție, în special investiții în educație, în programe de formare a organizațiilor de romi pentru a putea accesa fondurile structurale și programe de granturi în domenii ca locuirea, ocuparea forței de muncă etc.

Ar fi util din partea autorităților publice din România să dezvolte un program asemănător, cu resursele adecvate, care să se axeze și pe celelalte domenii identificate în Strategie. Foarte multe investiții s-au făcut în programe de educație, în formare profesională, în ocuparea forței de muncă, însă foarte puțin s-a făcut în domenii ca administrație și ordine publică, justiție etc. Prin dezvoltarea unor programe în paralel cu programul PHARE 2004-2006, nu se arată decât că există o voință din partea autorităților de afirmare a romilor în spațiul public românesc.

CAPITOLUL 4.

Perspective ale politicilor publice pentru îmbunătățirea situației romilor

1. Strategia Guvernului României de Îmbunătățire a Situației Romilor

Documentul principal de politică publică în domeniu este *Strategia Guvernului României de Îmbunătățire a Situației Romilor*¹, prima inițiativă guvernamentală care abordează comprehensiv problemele minorității roma.

Realizarea acestei Strategii este, fără dubiu, rezultatul colaborării dintre structurile guvernamentale și cele neguvernamentale ale romilor cu o importantă asistență din partea instituțiilor internaționale și, în special, a UE.

Inclusă la capitolul criterii politice de aderare, strategia guvernamentală constituie unul din angajamentele asumate de România în procesul de negociere, preluat în documentele pragmatice de pregătire a procesului de aderare. Astfel, prin *Parteneriatul de Aderare din 2001*, care prevede: «să se ofere sprijin financiar adecvat și capacitate administrativă pentru a se implementa *Strategia Guvernamentală de îmbunătățire a situației romilor*» și prin **Programul Național pentru Adoptarea Acquis-ului Comunitar**, care include, ca prioritate

1 Hotărârea de Guvern 430/Aprilie/2001, 25 aprilie 2001, publicată în Monitorul Oficial nr. 252, 16 mai 2001.

ACCESUL ROMILOR LA SERVICII SOCIALE
REALITĂȚI ȘI TENDINȚE ÎN ANUL 2005

pe termen scurt, îmbunătățirea situației social-economice a comunităților de romi prin intrarea în vigoare a Planului de măsuri inclus în *Strategia Guvernamentală pentru romi*, și, pe termen mediu, accentuează nevoia de îmbunătățire a stării social-economice a romilor din România prin implementarea pentru comunitățile de romi a unor programe și proiecte sociale, educaționale și de sănătate, în conformitate cu Planul general de măsuri inclus în Strategia Guvernului României.

Elementele de bază ale intervenției pentru îmbunătățirea situației romilor sunt:

- Abordarea sectorială și partenerială a opțiunilor / priorităților romilor, prin includerea, finanțarea și replicarea acestora în circuitul politicilor publice și programelor instituțiilor de stat, la nivelul structurii centrale / județene / locale, în funcție de specificitatea comunităților, în vederea resolidarizării sociale și armonizării spațiului public la standardele europene.
- Inițierea unor alternative formativ-normative specifice de sinteză a mărcilor identitare cu valorile modernității, a unor oportunități ocupaționale și de dezvoltare de resurse umane calificate, inclusiv prin revalorizarea meseriilor itinerante ale romilor la piața modernă, dezvoltarea unui circuit de schimb.
- Constituirea unor instituții publice de formare / reprezentare identitară, dezvoltare comunitară, ca rețea de informare, dialog, consultanță, expertiză, asistență, monitorizare, prevenire și combatere a discriminării față de romi, în scopul stabilirii unor punți de comunicare și cooperare cu instituțiile locale și centrale, în vederea participării active/directe a romilor la procesul decizional

și împuternicirii comunității pentru îmbunătățirea propriilor condiții de viață.

Strategia Guvernului României de Îmbunătățire a Situației Romilor a fost adoptată prin Hotărâre de Guvern.

Textul *Strategiei* prezintă în detaliu un număr de *principii directoare*:

- principiul consensualității, pe care Strategia îl definește ca „efort comun al Guvernului și al organizațiilor reprezentative ale comunităților de romi”;
- principiul utilității sociale, care reclamă măsuri care să răspundă nevoilor specifice ale comunității romilor;
- principiul „distribuției sectoriale”, prin care diverselor organisme li se atribuie responsabilități în concordanță cu sectoarele sau sferile lor de competență;
- principiul descentralizării, prin care se atribuie responsabilități specifice instituțiilor publice la nivel local;
- principiul diferențierii identitare, care prevede existența de măsuri menite să asigure romilor dreptul de a-și afirma și de a-și proteja identitatea distinctă ca minoritate;
- principiul egalității, care afirmă că măsurile menite să protejeze etnia romă nu trebuie să dezavantajeze alte grupuri.²

Din punct de vedere al domeniilor prioritare de acțiune, în *Strategie* sunt formulate 10 direcții de acțiune: *dezvoltare comunitară și administrație publică; locuințe; securitate*

2 Strategia Guvernului, Capitolul I.

*socială; sănătate; economic; justiție și ordine publică; protecția copilului; educație; cultură și culte; comunicare și participare civică.*³

Strategia guvernamentală combină cele două perspective asupra problematicei romilor, a discriminării și a sărăciei. Acest lucru este evident în modul în care sunt definite elementele specifice fiecărei direcții de acțiune și ale planului general de măsuri, unde se pot regăsi aspectele legate de combaterea discriminării și a sărăciei.

2. Planul Național Antisărăcie și Promovarea Incluziunii Sociale (PNAinc)

Începutul de mileniu a adus și o serie de măsuri legislative menite să întărească rolul politicilor sociale. Astfel, apare Legea nr. 416/2001 privind Venitul Minim Garantat (intrată în vigoare începând cu 1 ianuarie 2002), Legea nr 705/2001 privind Sistemul Național de Asistență Socială (de asemenea, intrată în vigoare de la 1 ianuarie 2002), Legea nr.116/2002 cu privire la prevenirea și combaterea marginalizării sociale ș.a.

Un moment deosebit de important este înființarea în aprilie 2001 a Comisiei Guvernamentale Anti-Sărăcie și Promovare a Incluziunii Sociale care a conceput PNAinc, aprobat prin HG nr. 829/2002. Acest document complex se constituie ca un „program de construcție socială în direcția realizării unei societăți europene”⁴, ca obiectiv comun al întregului continent și are la bază o serie de principii printre care: *solidaritate*

³ Vezi *Strategia Guvernului de Îmbunătățire a Situației Romilor, Hotărâre de Guvern Nr. 420/Aprilie/2001*, Capitolul VII, Direcții de acțiune.

⁴ H.G. 829/2002, Planul național anti-sărăcie și promovare a incluziunii sociale elaborat de CASPIS

socială, activizare, responsabilizare, economie socială, suport social ca instrument al incluziunii sociale, parteneriat/ participare etc.

PNAinc include un capitol întreg (capitolul14) referitor la reducerea sărăciei și a excluziunii sociale a romilor. Programul urmărește întărirea participării comunităților de romi la viața economică, socială, educațională și politică a societății românești și îmbunătățirea accesului la serviciile de sănătate.

Ca și în cazul “Strategiei naționale de îmbunătățire a situației romilor”, filozofia PNAinc prevede activizarea și responsabilizarea membrilor comunității romilor ca element de bază al intervenției.

3. Planul de Măsuri Prioritare pentru Integrare Europeană pentru 2005

Un alt document programatic de politici publice este Planul de Măsuri Prioritare pentru Integrare Europeană pentru anul 2005 al MIE. Acesta conține câteva elemente de politică publică destinate îmbunătățirii situației romilor. Aceste elemente se regăsesc și în Strategie, iar implementarea lor este în mare măsură întârziată.

Și în acest document se pot observa cele două perspective, a combaterii discriminării și a combaterii sărăciei. Punctul central îl constituie, cel mai adesea, facilitarea accesului la calificare profesională și locuri de muncă.

4. Memorandumul Comun în Domeniul Incluziunii

Sociale

Memorandumul Comun în Domeniul Incluziunii Sociale conține un număr de referiri la situația romilor. În esență, acest document este unul care abordează problematica inegalității sociale și a sărăciei și mai puțin problematica discriminării.

Astfel, participarea romilor pe piața muncii este abordată în relație cu lipsa considerabilă de calificare profesională combinată deseori cu practici discriminatorii, care reprezintă obstacole importante pentru accesul romilor la piața muncii. În grupurile identificate ca fiind cel mai expuse fenomenului sărăciei, romii sunt menționați ca făcând parte din nivelul extrem de ridicat de sărăcie. Este menționată, în acest context, Strategia, dar care nu a fost suficient susținută de resurse care să permită implementarea efectivă a măsurilor prevăzute.

Accesul dificil la serviciile de sănătate este un alt domeniu în care romii sunt prezenți, ei fiind menționați ca o cvasi-majoritate a celor neînregistrați la medicul de familie, cu precădere în mediul rural.

Educația copiilor romi este un domeniu în continuă evoluție, eforturile conducând la creșterea cuprinderii în sistemul școlar, în special în învățământul secundar și superior. Analfabetismul funcțional rămâne o problemă, mai mult de o treime din romi fiind în această situație, la fel ca și abandonarea școlii înainte de absolvire. Pe lângă rata ridicată de neparticipare școlară, se înregistrează o importantă polarizare a calității educației oferite. Ca rezultat al segregării rezidențiale, școlile la care învață copiii romi, alături de ceilalți copii săraci, au un nivel al calității corpului profesoral și condiții de învățare mult inferioare.

În domeniul locuirii, supraaglomerarea este o problemă

gravă pentru populația de romi. În locuințele romilor, adesea improvizate și/sau ilegale sau locuite cu chirie, numărul de persoane pe locuință și pe cameră este de două ori mai mare decât media națională. Accesul la facilitățile moderne și la bunurile de folosință îndelungată rămâne de foarte multe ori un deziderat în comunitățile de romi.

Romii sunt considerați ca făcând parte din grupurile cu o situație de risc ridicat de sărăcie, excludere și marginalizare, ca rezultat al unui decalaj de dezvoltare cronicizat, întărit de menținerea unor atitudini discriminatorii. Comunitățile de romi se confruntă cu multiple deficite care se agravează reciproc: lipsa de locuință, condiții mizere de locuit, sănătate precară, nivel educațional scăzut, deficit de calificare și de experiență pe piața muncii. Ieșirea din ciclul vicios al sărăciei nu poate fi realizată fără implementarea unor politici coerente.

Memoradumul lansează câteva provocări cheie destinate îmbunătățirii condițiilor de viață ale romilor, prin:

- *“Dezvoltarea de oportunități economice și crearea de locuri de muncă salariale;*
- *Îmbunătățirea accesului la toate nivelele de educație, completată cu accesul la nivelul educațional minim pentru generațiile tinere;*
- *Identificarea și atribuirea de teren agricol în mediul rural și de terenuri pentru construcția de locuințe în sistem tradițional sau modern;*
- *Asigurarea unui acces complet la servicii medicale primare;*
- *Combaterea hotărâtă a oricărei forme de discriminare a*

romilor în toate sectoarele (ocupare, acces la servicii publice etc.) și promovarea unei atitudini colective suportive.”

Memorandumul identifică *dificultățile* de implementare a strategiilor și programelor naționale și locale pentru ameliorarea condițiilor populației de romi:

- *“Limitarea resurselor financiare disponibile;*
- *Instituțiile și competențele necesare unui asemenea program de îmbunătățire social-economică a vieții segmentului de romi se află încă la început”.*

Priorități de acțiune identificate de memorandum sunt similare celor existente în Strategie și în celelalte documente menționate, și anume: rezolvarea problemei actelor de identitate, asigurarea participării școlare extinse a copiilor, stimularea ocupării profesionale, accesul la servicii de asistență socială și medicală, dezvoltarea infrastructurii comunitare, accesul la locuințe moderne, dezvoltarea de parteneriate locale și dezvoltarea de campanii de conștientizare care să vizeze reabilitarea imaginii de sine și a imaginii publice a populației de romi, combaterea hotărâtă a oricărei forme de discriminare a romilor și promovarea unei atitudini colective suportive.

5. Deceniul de Incluziune a Romilor

Este o inițiativă adoptată de opt țări din Europa Centrală și de Est cu sprijinul comunității internaționale și reprezintă prima colaborare de asemenea anvergură destinată îmbunătățirii situației romilor. Deceniul este, în ultimă instanță, o decizie politică a țărilor din regiune de a reduce inegalitățile economice, si de dezvoltare umană în general și de a rupe

cercului vicios al sărăciei. Este de așteptat ca la nivel european să existe o coordonare și o transparență a politicilor. Fiecare dintre țările participante au dezvoltat sau sunt în proces de dezvoltare a unor planuri naționale de acțiune, cu obiective clar definite și indicatori de succes cuantificabili.

Deceniul este sprijinit la nivel internațional de instituții precum Institutul pentru o Societate Deschisă, Banca Mondială, Comisia Europeană, Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare, Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa, Consiliul Europei, Banca de Dezvoltare a Consiliului Europei.

Valoarea esențială declarată a Deceniului este participarea romilor. Reprezentanții romilor și organizațiile neguvernamentale ar trebui să participe în toate fazele de dezvoltare ale programului, inclusiv ca membri ai Comitetului Director.

Domeniile alese pentru Deceniu sunt: educație, sănătate, angajare în muncă și locuire. De asemenea, au mai fost stabilite ca teme care transcend domeniile principale: *sărăcia, discriminarea și problemele de gen*.

În *domeniul educației*, au fost definite următoarele priorități:

- asigurarea accesului romilor la educația obligatorie;
- îmbunătățirea calității educației;
- implementarea programelor de integrare și de desegregare;
- extinderea accesului la educația pre-școlară;
- îmbunătățirea accesului la educație post-secundară și a

adulților.

În *domeniul angajării în muncă*, prioritățile identificate au fost:

- îmbunătățirea nivelului oportunităților prin educație și pregătire vocațională;
- extinderea participării la piața muncii prin măsuri active;
- îmbunătățirea informării cu privire la piața muncii;
- reformarea serviciilor de angajare în muncă.

Domeniul sănătate are ca priorități:

- asigurarea accesului la servicii de îngrijire a sănătății;
- îmbunătățirea bazelor de date cu privire la starea de sănătate a romilor;
- creșterea includerii romilor în serviciile de sănătate;
- îmbunătățirea sănătății în comunitățile vulnerabile.

Locuirea are ca priorități:

- abordarea discriminării în accesul la locuințe;
- îmbunătățirea condițiilor de viață în coloniile locuite de romi;
- extinderea accesului la locuințe.

6. Fondul de Educație pentru Romi

FER este o structură care va contribui la eliminarea prăpastiei existente în ceea ce privește educația romilor și a ne-romilor, va contribui la asigurarea accesului egal la educație de calitate, inclusiv desegregarea sistemelor educaționale. FER este operațional din anul 2005, având asigurată o finanțare de

aproximativ 30 milioane de dolari, cea mai mare parte donată de George Soros, unul dintre inițiatorii acestui fond.

Fondul va acționa în următoarele *direcții*:

- sprijină idei, proiecte, programe care să ducă la îmbunătățirea rezultatelor școlare ale romilor, în contextul Deceniului de Incluziune a Romilor;
- interpretează „educația” în termeni largi, incluzând atât educația formală, cât și cea vocațională, pentru copii și adulți;
- operează ca un instrument financiar și nu ca o agenție de implementare;
- face disponibile și caută fonduri;
- funcționează într-o manieră echilibrată în ceea ce privește țările beneficiare;
- sprijină activitățile care respectă și includ voința romilor;
- stabilește un proces de finanțare simplu și rapid;
- este un forum de *advocacy*;
- centralizează informațiile relevante din domeniu.

Așa cum se poate observa, cele două inițiative internaționale sunt oarecum complementare, educația fiind privită ca un pilon central al îmbunătățirii situației romilor, cu impact durabil, pe termen lung. Chiar dacă ținta principală a Deceniului este ruperea cercului vicios al sărăciei, măsurile și temele care transcend domeniile principale de acțiune, respectiv anti-discriminarea și participarea femeilor, vor putea duce la o echilibrare a balanței între cele două perspective, a sărăciei și a combaterii discriminării.

De fapt, doar prin abordarea complementară progresul

poate fi asigurat, având ca ingredient esențial participarea directă a membrilor comunităților de romi. Deocamdată, politicile publice destinate îmbunătățirii situației romilor nu au avut succes în asigurarea participării acestora. Este nevoie de conștientizarea acestui element la toate nivelurile de decizie și implementare a politicilor publice pentru romi, de la simpli funcționari la cei mai înalți factori de decizie. Pentru aceasta, sprijinirea dezvoltării societății civile a romilor se impune cu pregnanță.

7. Obiectivele de Dezvoltare ale Mileniului

191 de țări au semnat la New York, în anul 2000, "Declarația Mileniului a Națiunilor Unite: dezvoltarea umană - obiectiv de importanță primordială". În acest document se reafirmă atașamentul comunității internaționale față de valorile fundamentale ale umanității - *libertate, egalitate, solidaritate, toleranță, respect față de natură și divizarea responsabilităților* - și se accentuează importanța soluționării problemelor grave legate de afirmarea păcii, respectarea drepturilor omului, asigurarea dezvoltării durabile, protecția mediului.

Din Declarația Mileniului derivă *Obiectivele de Dezvoltare ale Mileniului (ODM)*, care definesc într-o formă concisă scopurile ce urmează a fi atinse până în anul 2015:

- eradicarea sărăciei extreme și a foametei
- realizarea accesului universal la educația primară
- promovarea egalității genurilor și abilitarea femeilor
- reducerea mortalității copiilor
- îmbunătățirea sănătății materne

ACCESUL ROMILOR LA SERVICII SOCIALE
REALITĂȚI ȘI TENDINȚE ÎN ANUL 2005

- combaterea HIV/SIDA, a malariei și a altor boli
- asigurarea durabilității mediului
- crearea parteneriatelor globale pentru dezvoltare

În acest context, protecția minorităților și îmbunătățirea condițiilor de viață constituie elemente importante.

Bibliografie

- Mariea Ionescu & Sorin Cace (2000), *Practici pozitive în comunitățile de romi*, Bucharest
- Preda, Marian (1999) - *Grupuri sociale excluse/ignoreate de politicile sociale în România*, în Zamfir, C. (coord.) 1999 – “Politici sociale în România ‘90-’98”, Editura Expert, Bucharest
- Surdu, Mihai (1998) - *Efectele condiționării alocației pentru copii de prezența școlară în cazul copiilor romi*, în “Calitatea vieții”, no. 1, Bucharest
- Surdu M. (2002)- *Improving quality of education in schools with a high percentage of Roma pupils in Romania*, in Roma Rights Review, ERRC, Budapesta
- Zamfir, Elena; Zamfir, Cătălin (coordinators) (1993) - *Țigarii între ignorare și îngrijorare*, Editura Alternative, Bucharest
- Zamfir, Cătălin (coordonator) (1995) - *Dimensiuni ale sărăciei*, Editura Expert, Bucharest
- Zamfir, Cătălin (1999) - *Tranziția demografică și problemele asociate*, în “Politici sociale în România: 1990-1998”, coord. Cătălin Zamfir, Editura Expert, Bucharest
- Zamfir, Cătălin; Preda, Marian (coordinators) (2002) - *Romii în România*, Editura Expert, Bucharest
- *** Comisia Nationala pentru Statistica (1996, 1997, 1998, 1999, 2000,2001, 2002, 2003) - *Anuarul statistic al României*, București
- *** Institutul National de Statistica , Recensamintele populatiei 1992 si 2002

ACCESUL ROMILOR LA SERVICII SOCIALE
REALITĂȚI ȘI TENDINȚE ÎN ANUL 2005

- *** HG 430/2001 *privind aprobarea Strategiei Guvernului României pentru Îmbunătățire a Situației Romilor*
- *** *Indicatori privind comunitățile de romi din România*, ICCV, București, Editura Expert 2002
- *** *Raport privind progresele înregistrate în implementarea Strategiei Guvernului de Îmbunătățire a Situației Romilor*
- *** *Rapoartele Comisiei Europene privind progresele spre aderare ale României, perioada 1999-2004*
- *** HG. 829/2002, Planul național anti-saracie și promovare a incluziunii sociale elaborat de CASPIS
- *** Barometrul de opinie publică – octombrie 2002, realizat de MMT cu sprijinul FSD.
- *** *Guvernul României*, CASPIS Suportul social pentru populația de romi, Analiza problemelor sociale: direcții de acțiune, nr. 2
- *** *EU Support for Roma Communities in Central and Eastern Europe*, May 2002
- *** *Monitorizarea Procesului de Aderare la Uniunea Europeană: Minorități etnice*, Open Society Institute, EU Accession Monitoring Program, 2002 (www.eumap.org)
- *** *Asistența EU pentru comunitățile de romi din Europa Centrală și de Est*, Comisia Europeană, Direcția Generală pentru Extindere, publicat de Unitatea de Informare privind Extinderea, <http://europa.eu.int/comm/enlargement/index.htm>
- *** Revista de asistență socială, nr. 4-5, 2002

